KARL MARX

İNTİHAR ÜZERİNE

DERLEYENLER: BARIŞ ÇOBAN - ZEYNEP ÖZARSLAN

CORPUS

YeniHayat
Kütüphanesi

Karl Marx

İntihar Üzerine

Derleyenler ve Çevirenler
Barış Çoban
Zeynep Özarslan

YeniHayat
Kütüphanesi

1. Basım, Mayıs 2006

Yayın Yönetmeni: Barış Çoban
Kapak: Murat Celep, Deney Tasarım
Teknik Koordinasyon: H. Murat Şermet

ISBN: 975-6398-21-3

Ofset Ön Hazırlık: Yeni Hayat Yayıncılık
Montaj, Baskı ve Cilt:
Can Matbaacılık (Davutpaşa Cad. İpek İş Merkezi Kat:3 No 4 Topkapı/IST.)
Tel: 0212 613 10 77

YENİHAYAT YAYINCILIK TANITIM ORG VE TİC. LTD.ŞTİ.
İstiklal Cad. Ayhan Işık Sokağı 34/4 Beyoğlu - İSTANBUL
Telefon: 0212 245 66 91-92-93
Internet: http://www.yenihayatyayinevi.com
E posta: bilgi@yenihayatyayinevi.com

İçindekiler

Peuchet: İntihar Üzerine

Karl Marx

Fransız toplum eleştirisi, sadece belli sınıfların ilişkilerinde değil, tüm modern ilişki alanlarında ve biçimlerinde yaşanan (modern yaşamın) çelişkileri ve yapaylıkları, kısmen de olsa ortaya koyma becerisine sahiptir. Bunu, Fransızlara özgü yaşam coşkusunu, bakışlarının zenginliğini, ince zekalarını, cesur yaratıcı ruhlarını açıkça anlatarak yapmıştır. Fransızların toplum eleştirisindeki üstünlükleri hakkında fikir sahibi olmak için, mesela, kendi dönemlerindeki insan ilişkileri üzerine çalışan Owen'ın ve Fourier'ın eleştirel yazılarını karşılaştırın. Toplumsal koşulları eleştirel bir şekilde sunanlar yalnızca Fransız 'sosyalist' yazarlar değil; aynı zamanda edebiyatın bütün alanlarındaki yazarlar, özellikle de roman ve biyografi yazarlarıdır. Jacques Peuchet'nun "Mémoires tires des Archives de la Police etc." (Polis Arşivlerinden Anılar) adlı, intihar üzerine çalışmasından alıntılarla, Fransız toplum eleştirisinin bir örneğini ele alacağım. Bu alıntılar, sadece proleterler için biraz ekmek ve biraz eğitim sağlama sorunu ile ilgilenen ve sadece işçilerin toplumun şu anki durumu yüzünden sıkıntı çektiğini düşünen aksi takdirde, şu an varolan dünyanın varolması muhtemel dünyalar içinde en iyisi olduğunu savunan hayırsever burjuva düşüncesinin dayanaklarını gösterebilir.

Jacques Peuchet gibi, 1789'dan beri sayısız ayaklanmayı tecrübe etmiş olan, ama günümüzde artık neredeyse soyları tükenmiş, hayli yaşlı birçok Fransız yüksek devlet memurunun siyasi deneyimleri sayesinde, sayısız hayalkı-

*1845 yılında yazıldı. 1846 yılında Gesellschaftsspiegel'de yayınlandı.

rıklıkları, coşkular, anayasalar, hükümdarlar, yenilgiler ve zaferler, varolan mülkiyet, aile ve diğer kişisel ilişkiler, yani kısacası özel yaşam eleştirisi hayat bulur.

Jacques Peuchet (doğumu 1760) edebiyattan tıbba, tıptan hukuka, hukuktan yönetim ve polis şefliğine dek ilerlemiştir. Peuchet, Devrim'den önce, çoğunlukla ekonomi politik ve yönetim sorunları ile ilgileniyordu ve Abbé Morellet ile Dictionnaire du commerce (Ticaret Sözlüğü) üzerinde çalışıyordu, ancak ne var ki bu sözlüğün sadece tanıtım yazısı yayınlandı. Peuchet, yalnızca kısa bir dönem için Fransız devriminin taraftarlarından biriydi; kralcı partiye döndükten sonra, bir dönem Gazette de France'ın editörlüğünü üstlendi ve sonrasında kötü bir üne sahip olan kralcı Mercure [gazetesinin] editörlüğünü Mallet du Pan'dan devraldı. Yine de, devrim boyunca akıllıca bir yol izledi, bir dönem baskı gördü, bir dönem de Emniyet ve İdare Teşkilatı'nda çalıştı. 1800 yılında bastığı Géographie commerçante [Ticaret Coğrafyası]nın 5. cildi ile, Birinci Konsül Bonaparte'ın dikkatini çekti ve Conseil de commerce et des arts üyeliğine atandı. Sonraki yıllarda, François de Neufchâteau Bakanlığı'nda yönetimde daha yüksek bir mevkiye getirildi. 1814'de Restorasyon onu tüm görevlerinden aldı. 100 günlük bu sürede inzivaya çekildi. Bourbonların Restorasyonunda ise, Paris polis merkezinde, 1827'ye dek süren arşiv sorumluluğu görevine getirildi. Peuchet'nun, hem doğrudan hem de bir yazar olarak, Kurucu Meclis, Konvansiyon, Tribunate ve Restorasyon idaresindeki Millet Meclisinin konuşmacıları üzerinde etkisi vardı. Yukarıda belirtilen Geography of Commerce [Ticaret Coğrafyası] dışında en bilinen, çoğunlukla ekonomi üzerine olan çalışmaları ise Fransa istatistikleridir.

[1] J. Peuchet, *Statistique elementaire de la France* (1807)

Peuchet yaşlandığında, kısmen Paris polis arşivlerinden, kısmen de Emniyet ve İdare Teşkilatı'ndaki uzun pratik deneyimlerinden derlediği anılarını yazdı, ama anılarının ölümünden sonra basılmasını istedi. Böylelikle hiçbir koşulda, yazarlarımız, yüksek meslek sahipleri ve memurlarımızdaki aşırı titizlikten ve kapsamlı bilgiden tamamen yoksun "aceleci" Sosyalistlerden ve Komünistlerden biri olarak değerlendirilmeyecekti.

Şimdi Paris polis merkezinde çalışmış olan arşivcimizin intihar üzerine söylediklerini dinleyelim!

> "Yıllık intihar sayısındaki artış, dün olduğu gibi bugün de olağan kabul edilse de, toplumumuzun kötü örgütlenmesinin bir belirtisi olarak değerlendirilmelidir. Özellikle, sanayinin durgun ve krizde olduğu dönemlerde, kıtlık ve farakış yıllarında, belirtiler salgına dönüşür. Fahişelik ve hırsızlık da aynı ölçülerde artış gösterir. İntiharın en büyük nedeni yoksulluk olmasına rağmen, sanatçılar ve politikacılar kadar aylak zenginler de olmak üzere tüm sınıflarda görülmesi ve intiharı arttıran nedenlerin çeşitliliği, ahlakçıların intihar üzerine yaptıkları tekdüze ve acımasız suçlamalarla alay eder gibidir.
>
> Şu an bilimin zayıf hatta kayıtsız kaldığı verem hastalığı, dostluğun suistimali, ihanete uğramış aşklar, hüsranla sonuçlanan ihtiraslar, ailevi acılar, kaybedilmiş rekabet, tekdüze yaşamın tatminsizliği, bastırılmış coşkular şüphesiz

intihar nedenlerindendir, hele de bunlardan cömertçe nasibini almış kişiler için. Ve yaşam sevgisi, kişiliğin bu enerjik itici gücü de, insanı sıklıkla tiksindirici varoluşuna bir son vermeye sürükler.

En büyük meziyeti basmakalıp sözleri akıllı bir üslupla ifade etmek olan Madame de Stael intiharın doğaya aykırı bir eylem olduğunu ve cesaret göstergesi olarak değerlendirilmemesi gerektiğini göstermeye çalışır; özellikle de, çaresizlikle savaşmanın ona yenilmekten daha değerli olduğunu iddia eder. Bu tür tartışmalar talihsizlikten kahrolmuş ruhları çok az etkiler. Eğer dindar iseler, daha iyi bir dünyayı sabırsızlıkla beklerler, ama eğer hiçbir şeye inanmıyorlarsa, "Hiçliğin" sakinliğini ararlar. Felsefi tiradların onların gözünde hiçbir değeri yoktur ve acıdan kurtuluşun zavallı sığınaklarıdır. Tüm bunların ötesinde, bu kadar sıklıkla başvurulan bir eylemin doğaya aykırı olduğunu iddia etmek talihsizliktir; her gün tanık olduğumuz için, intihar hiçbir şekilde doğaya aykırı değildir. Doğaya aykırı olan hiçbirşey varlık gösteremez. Diğer yandan, Tatarlar kendilerini öldürmediğine göre intiharların çoğunu üreten bizim toplumumuzun doğasıdır. Yani, bütün toplumlarda olaylar aynı şekilde sonuçlanmaz. Toplumumuzu düzeltmek ve daha yüksek bir düzeye çıkarmaya çalışmak için kendimize iti-

raf etmek zorunda olduğumuz şey budur. Cesaret açısından ise, eğer günışığında savaş meydanında ölüme meydan okumak cesurluk olarak değerlendiriliyorsa, hiçbir şey karanlık bir yalnızlık içersinde her tür heyecanın baskısı altında kendisini öldürmeye karar veren birinin de cesaret yoksunu olduğunu kanıtlayamaz. Bu tür tartışmaya açık bir sorun ölenleri aşağılayarak çözümlenemez.

İntihara karşı söylenen herşey aynı düşünce etrafında dönüp durur. İnsanlar intiharı Tanrısal iradenin çiğnenmesi olarak görürler, ama intiharın varlığı kendi başına tanrının çözümlenemez iradesine karşı açık bir protestodur. İnsanlar toplum hakkındaki kendi fikirlerimizi açıklamamamıza ya da uygulamaya koymamıza izin vermeden, topluma karşı görevlerimiz hakkında konuşurlar bizimle ve sonuç olarak acıya yenilmek yerine onun üstesinden gelmeyi binlerce kez daha büyük bir meziyet olarak yüceltirler. Öyle bir meziyettir ki bu, neden olduğu manzara kadar üzücüdür. Kısacası, onlar intiharı korkaklığın bir eylemi, yasaya, [topluma] ve insan onuruna karşı bir suç olarak görürler.

Tüm bu lanetlemelere karşın insanlar kendilerini niçin öldürüyorlar? Çünkü çöküntü içindeki insanın damarlarındaki kan beyhude laflar üretmek için zamanları olan soğukkanlı canlılarda olduğu gibi akmaz. İnsan insana bir sır gi-

bi görünür; insan yalnızca suçlanabilir, bilinemez. Tüm Avrupa'ya hükmeden akıldışı kurumların nasıl ulusların kanını ve yaşamını tükettiğini, uygarlaşmış adaletin tehlikeli kararlarını onaylatmak için hapishaneler, cezalandırmalar ve ölüm araçları tarafından etrafının nasıl sıkıca sarıldığını gördüğümüzde; her anlamda sefalete terkedilmiş sınıfların sayısal büyüklüğünü ve acımasız aşağılamalarla hırpalanan, önlem olsun diye ya da belki de onları sefilliklerinden kurtarmak için toplum dışına itilmiş insanları gördüğümüzde, tüm bunlara tanık olduğumuzda, çoğunlukla geleneklerimizi, önyargılarımızı, kanunlarımızı ve ahlakımızı ayaklar altına alan bir varoluşa saygı duyması için neyin bize, bu insanlara emretme hakkını verdiğini anlayamayız.

Cezaları azaltarak ve intihar edenleri lanetleyerek intiharı önlemenin mümkün olduğu düşünüldü. Durumunu savunmak için artık hayatta olmayan insanları bu şekilde karalamanın ahlaksızlığı hakkında ne söylenebilir ki? Bu arada, bu talihsiz kişiler bunları pek de umursamazlar; ve eğer intihardan birisi suçlanacaksa, suçlanması gereken geride kalan insanlardır, çünkü bu güruh arasında intihar eden insan için uğruna hayatta kalmayı hak edecek bir kişi bile yoktur. Bu acımasız ve de çocukça yollar çöküntünün fısıldamalarına karşı başarılı

olabilir mi? Dünyadan kaçmak isteyen bir insan kendi cesedine yapılacak aşağılamaları umursar mı? O, bu aşağılamaları yalnızca yaşam adına bir diğer korkaklık eylemi olarak yorumlar. Bu nasıl bir toplum, insan milyonların ortasında en derin yalnızlığı yaşıyor; hiç kimse farkına varmadan dayanılmaz kendini öldürme arzusuyla kahrolabiliyor? Bu toplum toplum değildir, Rousseau'nun dediği gibi, vahşi hayvanların yaşadığı bir çöldür. Emniyet teşkilatındaki görevlerim sırasında sorumlu olduğum alanlardan biri de intiharlardı; birçok vakada insanları intihara sürükleyen nedenlerin önüne geçilip geçilemeyeceğini öğrenme isteğindeydim. Yoğun bir şekilde bu konu üzerinde çalıştım. Şu anki toplumsal düzenin bütünsel bir reformundan yoksun olan her girişimin beyhude olduğunu fark ettim. ['Anılar'ın yazarının savlarından çıkan bu sonuç Marx tarafından formüle edilmiştir –Bu cümle yerine Peuchet şöyle der : "herhangi bir kuramsal araştırma yapmadan, gerçekleri ortaya koymaya çalışacağım"]

"Baskıcı anababaların ve amirlerin kendilerine tabi olan kişilere kötü muamele etmelerinin, adaletsiz davranmalarının, gizli cezalandırmaların, sinirli, çok kolay heyecanlanan, derin duyguları olan tutkulu insanları ölüm arayışına sürükleyen çaresizliğin temel nedenleri arasında olduğunu keşfettim. Bu devrim [Fransız

Devrimi] yıkamadı tüm tiranlıkları ki; keyfi otoriteleri suçladığımız bu kötülükler sıradan ailelerde de varlığını sürdürmekte ve devrimlerdeki gibi krizlere neden olmakta.

Menfaatler ve mizaç arasındaki ilişkiler, bireyler arasındaki gerçek ilişkiler, daha en başından itibaren bizler tarafından yaratılmıştır ve intihar, yalnızca, her daim yeni hareketleri teşvik eden, bir çok savaşçının, kurbanlar arasında sayılmaktan bıktığı için ya da cellatlar arasında onurlu bir mevki işgal ettikleri düşüncesine isyan ederek, geri çekildiği evrensel toplumsal mücadelenin binbir belirtisinden yalnızca bir tanesidir. Eğer birkaç örnek istiyorsanız, bunları gerçek tutanaklardan aktaracağım.

1816 Temmuz'unda, bir terzi kızı, ahlaklı, iradeli, çalışkan genç bir kasapla nişanlanır, kasap güzel gelinine çok bağlıdır, kız da ona çok düşkündür. Genç kız da terzidir; kendisini tanıyan herkesin saygısını kazanmakta ve damadın ailesi tarafından içtenlikle sevilmektedir. Bu iyi insanlar, genç kızı gelinleri olarak kabul edecekleri günü çabuklaştırmak için hiç bir fırsatı kaçırmazlar; partiler verirler ve genç kız partilerin kraliçesi ve idolüdür.

Evlenme zamanı yaklaşır; iki aile arasında her şey ayarlanır ve anlaşmalar sonuçlandırılır. Nikahın kıyılmasından bir gün önce, genç kız ve ailesi damadın ailesi ile akşam yemeği yiyecek-

tir. Ancak önemsiz bir olay, beklenmedik bir biçimde bunun gerçekleşmesini engeller. Zengin müşterilerden gelen siparişler terziyi ve karısını evde çalışmak zorunda bırakır. Özürlerini bildirirler; ancak kasabın annesi, kendisiyle gitmesine izin verilmiş olan gelinini götürmek için gelir.

"İki önemli misafirin katılamamasına rağmen yemek oldukça eğlencelidir. Aileye dair birçok fıkramsı anı anlatılır ki bu muhtemel evlilik bağını güçlendirir. İçkiler içilir, şarkılar söylenir; gelecek hakkında konuşulur. Hararetle iyi bir evliliğin güzelliklerinden bahsedilir. Yemek gece geç saatlere kadar sürer. Basitçe açıklanabilecek müsamahakârlıkla, genç adamın ailesi nişanlı çiftin duygularını sessizce paylaşmasını görmezden gelir. Elleri birbirini arar, aşk ve mahremiyet başlarını döndürür. Zaten evliliğin gerçekleştirildiği düşünüldüğünden genç çift utanılacak en ufak bir şeye neden olmaksızın gayet uzun bir zaman boyunca görüşmektedir. Damadın ailesinin duyguları, gecenin ilerleyen saatleri, büyüklerin hoşgörüsüyle serbestleşen karşılıklı ateşli arzular, her zaman böyle yemeklere hâkim olan sınırsız eğlence, tüm bunlar kendisini tebessümle ortaya koyan bir fırsatla birleşir ve şarap insanları coşturunca, tahmin edilebilecek bir sonuç ortaya çıkar. Işıklar söndüğünde, karanlıkta aşıklar yeniden buluşur-

lar. Herkes şüphelenilecek bir şey yokmuş gibi, farkında değilmiş gibi yapar. Mutluluktur onları saran burada, hiç dertleri yoktur.

Genç kız ailesinin yanına ancak ertesi sabah döner. Kızın kendisini suçlu hissetmemesinin kanıtı eve yalnız başına dönüğü gerçeğinde yatar. Kız sessizce kendi odasına girer ve üstünü değiştirmeye başlar; fakat kısa bir süre sonra ailesi onu fark eder, akabinde hiddetle kızlarına en utanç verici hakaretleri yağdırırlar ve aşağılarlar. Komşular buna tanıklık eder, rezaletin sınırı yoktur. Kızın iffeti nedeniyle çektiği acıyı ve sırrının rezilane biçimde ortaya dökülmesinin yarattığı şoku düşünün. Bu şaşkına dönmüş kız, ailesinin adını kötüye çıkardığını, hatalı olduğunu, aptallık ettiğini, itaatsizlik ettiğini kabul eder, ama boşu boşuna ailesine herşeyin eskisi gibi olacağını anlatmaya çalışır. Kızın iddiaları ve üzüntüsü terzi çifti sakinleştirmekte başarısız olur.

En korkak ve en tepkisiz insanlar, mutlak ailesel otoritelerini kullanabileceklerini fark ettiklerinde yatıştırılamaz bir öfkeye kapılırar. Bu otoritenin kötüye kullanımı, eskiden olduğu gibi, burjuva toplumunda da insanların ister istemez kendilerini alçaltmalarına neden olan bütün uysallık ve bağımlılıklarının bedelidir.

"Birdenbire kadın erkek işgüzarlar ortaya çıkar ve kargaşaya katılır. Bu tiksindirici sahneden kaynaklanan utanç duygusu, genç kızın kendi

* Melez, Avrupalı olup Karayip adalarında doğup yaşayan kimse.

yaşamına son verme kararı almasına neden olur. Çirkef ve küfürbaz komşular güruhunun arasından koşarak aşağı kata iner; gözleri delilikle bulutlanmıştır, "Seine nehrine seğirtir ve kendini nehre atar. Kayıkçılar kızı sudan çıkartır, kız ölmüştür ve üzerinde hala gece giydiği tuvalet vardır. Tabii ki, ilkin kıza hakaretler yağdıranlar şimdi ailesini suçlamaktadır; bu felaket onların boş ruhlarını korkutmuştur. Birkaç gün sonra kızın anne ve babası polisin emanetinde bulunan, kızın müstakbel kayınpederinin hediyesi olan boynundaki altın zinciri, gümüş saati ve diğer küçük çeşitli mücevheratı almak için polis merkezine geldiler. Ben bu insanları aptallık ve barbarlıkları yüzünden hiddetle azarlama hatasına düşmedim. Bencil önyargılarını ve aşağı tüccar sınıfına hakim olan kendilerine has dini inançlarını göz önünde bulundurarak, bu çılgın insanlara Tanrıya hesap vermek zorunda kalacaklarını söylemenin onlar üzerinde çok az etki yapacağını düşündüm. "Onları bana getiren şey hatırası olan iki üç parça eşyaya sahip olma arzusu değil, açgözlülükleriydi; ve kendi açgözlülükleri ile onları cezalandırabileceğimi düşündüm. Kızlarının mücevherleri üzerinde hak iddia ediyorlardı, mücevherleri onlara vermeyi reddettim; yasa gereği eşyaları muhafaza eden ofisten bu eşyaların teslim edilmesi için ihtiyaç duyacakları belgele-

ri sakladım. Bu görevde olduğum süre boyunca taleplerini hep boşa çıkardım, aşağılamalarına meydan okumaktan keyif aldım.

"Aynı yıl, Martinique'in en zengin ailelerinden birinden olan çekici genç bir kreol* ofisime geldi. Bu genç kreol, genç bir kadının, yengesinin cesedini, cesedi almayı talep eden kişiye, kendi ağabeyine yani ölmüş kadının kocasına, teslim etmeye kesinlikle razı olmadı. Kadın suya atlayarak intihar etmişti. Bu en yaygın intihar türüdür. Kadının cesedi, cesetleri kaldırmakla görevlendirilmiş polis memurları tarafından Grève d'Argenteuil civarlarında bulunmuştu. En karanlık umutsuzlukta bile kadınlara has yaygın iffet içgüdüsüyle, boğulan kadın eteğinin ucunu açılmasın diye dikkatli bir şekilde ayaklarına sarmıştı. Bu iffetli önlem, kadının intihar ettiğini şüpheye yer bırakmadan kanıtlamaktaydı. Kadın bulunur bulunmaz morga götürülür. Güzelliği, gençliği, lüks giysileri bu felaketin nedeni konusunda binlerce söylentiye yol açar. Onu ilk teşhis eden kişinin, kocasının, üzüntüsü sonsuzdur, en azından bana söylendiği kadarıyla, bu felaketi algılayamamıştır. Şahsen onu daha önce görmemiştim. Kreol'e kocanın taleplerinin tüm diğerlerine göre öncelikli olduğunu söyledim; adam talihsiz karısı için şimdiden görkemli bir mezar taşı diktirmişti. Öfkeden köpürmüş, oradan oraya koştu-

rarak "onu öldürdükten sonra, canavar!" diye bağırmıştı kreol.

Bu genç adamın heyecan ve umutsuzluğundan, ricasının kabul edilmesi için ısrarcı yalvarmalarından, gözyaşlarından, kadına aşık olduğu sonucuna vardım ve bunu ona söyledim. Adam aşkını itiraf etti; ama tüm içtenliğiyle yengesinin bunu hiçbir zaman öğrenmemiş olduğuna yemin etti. Bu onu sanık sandalyesine oturmak zorunda bıraksa bile, sadece yengesinin adını lekelememek için kardeşinin barbarlıklarını gün ışığına çıkarmak istedi, ki onun intiharı halk arasında, böyle durumlarda hep yaşandığı gibi, gizli bir aşk macerası olarak anılacaktı. Desteğim için bana yalvardı. Onun kırık dökük, tutkulu açıklamalarından çıkardığım sonuç şu idi: Monsieur de M.... ağabeyi, zengin bir sanat uzmanı, lüksün ve yüksek sosyetenin bir dostuydu, yaklaşık bir yıl önce bu genç bayanla evlenmişti, görünüşe göre sevgileri karşılıklıydı; onlar görebileceğiniz en güzel çiftti. Evlilikten sonra genç adamın bünyesinde, birdenbire şiddetli, muhtemelen kalıtımsal bir kan hastalığı ortaya çıktı. Eski yakışıklı görünüşüyle ve zarif endamıyla, bir mükemmellik abidesi olmasıyla, emsalsiz, kusursuz yapısıyla gururlanan bu adam aniden tahribatlarına karşı bilimin çaresiz olduğu, bilinmeyen bir illetin kurbanı oldu, tepeden tırnağa çok korkunç bir şekilde çirkin-

leşti. Saçları döküldü, beli büküldü. Onun özsevisi bu gerçeği reddetmeye çalıştıysa da, gün be gün zayıflaması ve kırışıkları onu, en azından diğerleri için, fark edilir şekilde değiştirdi. Ancak bütün bunlar onun yatağa düşmesine neden olmadı; onun çelik iradesi bu hastalığın saldırılarına karşı zafer kazanmış gibi göründü. Adam kendi yıkımını feci şekilde yaşadı. Bedeni bir enkaza döndü, ancak ruhu ayakta kaldı. Ziyafetler vermeye, av partilerine başkanlık etmeye ve karakterinin ve doğasının kanunu gibi görünen zengin ve görkemli yaşam tarzını sürdürmeye devam etti. Fakat atıyla gezmeye çıktığında yaşadığı aşağılanmalar, alaylar, sokak çocuklarının ve öğrencilerin sataşmaları, kaba ve alaycı gülüşler, bayanlara karşı centilmen davranışlarda ısrar ederek kendini alaylara maruz bıraktığı sayısız durumla ilgili arkadaşlarının endişeli uyarıları, sonunda onun yanılsamasını parçaladı ve kendisine karşı daha dikkatli davranmasını sağladı. Çirkinliğini ve bedensel sakatlığını kabul eder etmez, bunun bilincine varır varmaz, içi acıyla doldu; kederlendi. Karısını partilere, balolara, konserlere götürmeye daha az düşkün gibi göründü; kır evine kaçıp gitti; bütün davetlere bir son verdi; binlerce bahane bulup insanlardan kaçtı; gururu nedeniyle kendi üstünlüğüne inandığı için hoş görebilmiş olduğu arkadaşlarının karısına etti-

ği iltifatlar artık onu kıskanç, şüpheci ve zalim yaptı. Onu ziyaret etmekte ısrar eden herkesin, son gururu ve son tesellisi olan karısının kalbini fethetmedeki kesin kararlılıklarını sezinledi. Bu sıralarda, kreol, başarısı Bourbonların Fransa krallığına yeniden getirilmesine yarayacak gibi görünen bir iş nedeniyle, Martinique'den geldi. Yengesi onu içtenlikle karşıladı, kadının yaşamak zorunda kaldığı sayısız ilişkiler enkazında yeni gelen bu kişi, ağabeyinin unvanı sayesinde doğal olarak Monsieur de M.. olarak adlandırılma avantajına sahipti. Kreol, hem ağabeyinin arkadaşlarıyla giriştiği tartışmalar sonucunda, hem de ziyaretçilerin gözünü korkutan ve evi terk etmesine neden olan bir sürü olay yüzünden ev halkını saracak olan yalnızlığı önceden gördü. Onu da kıskanç yapan aşk güdüsünün açıkça farkında olmadan, kreol bu tecrit tedbirlerini onayladı ve öğütleriyle bu tedbirleri destekledi. Monsieur de M..... işi, Passy'de güzel bir eve tümüyle kapanmaya dek vardırdı. Ev kısa süre sonra bir çöle dönüştü. Kıskançlık, ne ile ilişkilendirileceği bilinmediği zaman, en ufak şeylerden beslenir; kendine karşı döner ve yaratıcı olur; her şey onu kuvvetlendirmeye hizmet eder. Belki de genç kadın yaşının zevklerini arzuladı. Duvarlar komşu evlerdeki bakışlara engel oldu; panjurlar sabahtan akşama dek kapalıydı."

Talihsiz kadın katlanılmaz bir köleliğe mahkum edildi ve bu köleliği dayatan Monseur de M..'den başkası değildi. Üstelik bunu bir yanda medeni kanuna ve mülkiyet hakkına, bir yandan da aşkı sevgililerin özgür duygularından koparan ve cimrinin hazinesine yaptığı gibi kıskanç kocaya karısını kilit altında tutma izni veren toplumsal şartlara dayandırmıştı; çünkü kadın, sadece adamın mülkiyetinin bir parçasıydı.

"Gece Monseieur de M... silahlı bir şekilde, köpekleriyle birlikte sinsi sinsi evin etrafında dolaştı. Kumda izler gördüğünü zannetti ve bahçıvan tarafından yeri değiştirilmiş olan bir merdiven yüzünden garip şüphelere kapıldı. Nerdeyse 60'ında ayyaşın biri olan bahçıvanı bahçe kapısına nöbetçi olarak dikmişti. Tecrit edilmiş bir ruh aşırılıkta sınır tanımaz, işi saçmalamaya kadar vardırır. Bütün bunlardaki masum suç ortağı olan diğer erkek kardeş, gün be gün gözetim altında tutulan, aşağılanan, güçlü ve mutlu bir hayal gücünü oyalayacak her şeyden mahrum bırakılan, özgür ve neşeliyken umutsuz ve kederli olan bu genç kadının mutsuzlaşmasına yardımcı olduğunu nihayet anladı. Kadın ağlamıştı, gözyaşlarını gizlemesine rağmen izleri görülebiliyordu. Kreolun vicdanı sızlıyordu. Kreol sahip olduğu kaçamak aşk duygularından kaynaklanan hatası yüzünden af dilemek için yengesine niyetini açıkça söylemeye kesinlikle kararlıydı, bir sabah bu Mahkumun zaman za-

man temiz hava almak ve çiçekleriyle ilgilenmek için gittiği küçük ağaçlıklı mesire yerine süzüldü. Bu durumu, kıskanç kocasının bakışlarının üzerinde olduğunu bildiğinden, faydalandığı çok kısıtlı bir özgürlük olarak ele almalıyız. Kayınbiraderini gördüğünde, onunla ilk defa beklenmedik bir şekilde yüz yüze geldiğinde, genç kadın çok büyük bir korkuya kapıldı. Ellerini ovuşturdu. Korkuyla 'git buradan, Tanrı aşkına git!' diye bağırdı ona.

"Ve aslında, Monsieur de M.... birdenbire ortaya çıktığında, güç bela seraya saklanabilecek zamanı bulabildi.' Kreol bağrışları duydu, dinlemeye çalıştı; kalbinin atışı, onun gizlenmesiyle ilgili olan açıklamanın en küçük kelimesini bile duymasını engelledi, kocası bunu anlarsa, trajik bir sonuç ortaya çıkabilirdi. Bu olay ka yınbiraderi daha da cesaretlendirdi; bundan böyle bir kurbanın koruyucusu olma ihtiyacını hissetti. Aşkının bütün kısıtlamalarından kurtulmaya karar verdi. Aşk her türlü fedakarlığı gerektirir, ama aşkından vazgeçme fedakarlığı ancak bir korkağa yakışır. Ağabeyiyle açıkça konuşmaya hazır olmak, ona kendini anlatmak ve her şeyi söylemek için ağabeyini ziyaret etmeye devam etti. Monsiuer de M...'nin ondan hiçbir şüphesi yoktu, ama kardeşinin ısrarları onda şüphe uyandırmaya başladı. Monseur de M..., bu ilginin nedenlerini tam olarak anlaya-

mamıştı, ancak işin nereye varacağını hissederek, onlardan kuşkulanmaya başladı. İnsanlar Passy'deki evin kapısını boşu boşuna çalarken, Kreol bir süre sonra, ağabeyinin, aslında iddia ettiği gibi, çevresinde olan bitene çok da ilgisiz olmadığını gördü. Bir çilingir çırağı ona, ustasının Monsieur de M... için yapmış olduğu anahtarların bir kopyasını yaptı. On günlük bir aradan sonra, yüreği korkuyla dolan, en çılgın hayallerle kıvranan kreol, gece duvarları tırmandı, ana avlunun önündeki çitin parmaklılarından birini parçaladı, bir merdivenle çatıya ulaştı ve tahliye borusundan kayarak kilerin penceresinden aşağıya ulaştı. Şiddetli bağrışmalar onu, cam bir kapı boyunca fark edilmeden sürünmek zorunda bırakmıştı. Gördükleri yüreğini parçaladı. Cumbada bir lambanın ışığı parlıyordu. Yatakodasının perdesinin arkasında, Monsieur de M... saçı başı birbirine karışmış ve öfkeden yüzü kızarmış, odayı terk etmeye cesaret edemediği, ama yavaş yavaş kendisini ondan uzaklaştırmaya çalışan yataktaki karısının yanına yarı çıplak çömelmiş, en acıtıcı suçlamalarla karısının üzerine gidiyordu ve onu paramparça etmeye hazır bir kaplan gibiydi. 'Evet' dedi kadına, 'ben çirkinim, ben bir canavarım ve bunu çok iyi biliyorum, korkutuyorum seni. Benden kurtulmayı istiyorsun, çünkü beni görmek sana acı veriyor. Seni özgür kılacak anı ar-

zuluyorsun. Ve sakın bana bunun aksini söyleme, korkundan ve karşı çıkışından belli ne düşündüğün. Değersiz gülüşümden utanırsın, içinden isyan edersin bana. Birer birer dakikaların geçişini saydığına şüphe yok, ta ki zayıflıklarımla ve varlığımla daha fazla senin canını sıkamayacağım güne dek. Yeter! Bana benzemeni, çirkinleşmeni isteyecek kadar korkunç arzuların esiri oldum, böylece artık beni tanımış olma talihsizliği yüzünden sevgililerle kendini teselli edemezdin. Kıracağım bu evdeki bütün aynaları, böylece bu tezatlık yüzünden beni küçük göremeyecekler ve senin gururunu okşayamayacaklar. Sırf herkesin seni benden nasıl nefret etmeye sürüklediğini göresin diye, belki de seni, sokağa çıkarmalıyım ya da dışarı çıkmana izin vermeliyim. Yoo, hayır, beni öldürmeden bu evi terk edemeyeceksin. Öldür beni, hadi her gün içimi kemiren bu şeyi benden önce yap!' Ve bu vahşi, bağırarak, dişlerini gıcırdatarak, ağzından köpükler saçarak, deliliğin binlerce belirtisiyle ve öfkeyle dövünerek en şefkatli okşamaları ve en acıklı yalvarışları boşa giden bu talihsiz kadının yanına, yatağın üzerine yuvarlandı. Sonunda kadın onu sakinleştirdi. Hiç şüphesiz, sevginin yerini acıma almıştı; fakat yüzüne bakılmaya korkulan, hiddeti nedeniyle neredeyse bütün enerjisi tükenen bu adam için, yeterli değildi bu. Kreolun kanını

donduran bu sahnenin sonucu ise uzun bir depresyon nöbetiydi. Heyecandan titredi ve talihsiz kadını bu ölümcül ıstıraptan kurtarmak için kime koşacağını bilemedi. Görünüşe göre bu sahne her gün tekrarlanıyordu; devamındaki nöbetler için Madam de M. işkencecisini bir parça sakinleştirmek amacıyla hazırlanmış ilaçları kullanıyordu.

"O dönemde Paris'te Monsieur de M. ailesinin tek temsilcisi kreol idi. Yukarıdaki gibi durumlarda insan yargı sürecinin yavaşlığına ve hiçbir şeyin onları özenle ayarlanmış rutinlerinden saptıramayacağı yasaların duygusuzluğuna lanet okumak ister, özellikle de sorun sadece bir kadınla, kanun yapıcının en az güvence verdiği bir varlıkla, ilgili olduğunda. Yalnızca, tutuklama yetkisi -aşırı bir tedbir- bu deliliğe tanık olmuş kişinin çok iyi bir şekilde olacakları önceden sezdiği bu felaketi önlemiş olacaktı. Bununla birlikte, zenginliği çok büyük fedakarlıklar yapmasına ve riskli durumlarda sorumluluktan korkmamasına olanak verdiğinden, her şeyi riske atmayı, bütün sonuçları üstlenmeyi göze aldı. Kendisi gibi kararlı olan arkadaşlarının arasında bazı doktorlar, bu delilik nöbetlerini teşhis etmek ve güç kullanarak bu karı kocayı ayırmak için çoktan Monsieur de M'nin evine giriş izni elde etmek için hazırlanmaya başlamışlardı, intiharın gerçekleşmesi bu gecik-

miş hazırlıkları haklı çıkardı ve soruna son noktayı koydu.

"Elbette, sözün ruhunu yazıya hapsetmeyenler için bu intihar adamın işlediği haince bir cinayetti; fakat aynı zamanda sıradışı bir kıskançlık nöbetinin sonucuydu. Kıskanç adamların köleye ihtiyacı vardır, kıskanç adam sevebilir, ama hissettiği aşk sadece kıskançlığın bir kopyasıdır; bütün bunlardan da öte kıskanç adam bir özel mülk sahibidir [Marx bu cümleyi, Peuchet'nun anlattığı başka bir intihar vakasından almıştır]. Kreolun, nafile ve tehlikeli, hepsinden de öte sevdiği kişinin anısına leke sürecek bir skandala neden olmasını engelledim, çünkü işi gücü olmayan insanlar kocasının erkek kardeşiyle zina etmekle suçlayacaktı bu kurbanı. Cenaze törenine katıldım. Hiç kimse gerçeği bilmiyordu, sadece kocanın erkek kardeşi yani kreol ve ben biliyorduk. Bu intiharla ilgili yüz kızartıcı söylentiler duydum etrafta ve söylentileri çıkaranlardan nefret ettim. İnsanların bu sahte üzüntüsüne ve kirli imalarına yakından tanık olunca utanıyor insan. Yalnızlaşmış insanlar kadar çok, görgüsüz ve hayli yoz olan fikirler vardır, çünkü bu insanların her biri kendine yabancıdır ve herkes birbirine yabancıdır [Marx bu cümleyi, Peuchet'nun anlattığı başka bir intihar vakasından almıştır, Marx çeviriye özgür bir yorum getirir ve sonuç olarak şu keli-

meleri ekler: "çünkü her biri kendine yabancıdır ve herkes birbirine yabancıdır"]. Bu arada, benzeri vakaların yaşanmadığı birkaç hafta geçti. Aynı yıl çocuklarının ilişkilerine razı olmayan anne babaların neden olduğu ve kızın da erkeğin de kendilerini tabancayla vurmalarıyla noktalanan yasak bir aşk ilişkisini kayıtlarıma geçirdim.

"Ayrıca, haksızlığa uğramaları nedeniyle, üstesinden gelemedikleri bir melankoliye düşmüş, hayatlarının baharında gücü tükenmiş, görmüş geçirmiş erkeklerin intiharlarını da kaydettim.

"Birçok insan, hiçbir yararı olmayan reçetelerin uzun ve lüzumsuz işkencesinden sonra, tıbbın onları hasalıklarından kurtarabilecek yetenekte olmadığı inancıyla yaşamlarını sonlandırır.

Birisi, ünlü yazarların alıntılarından ve gösterişli bir edayla kendi ölümlerine hazırlanan umutsuz insanların yazdığı şiirlerden oluşan olağanüstü bir derleme hazırlayabilir. Ölüm kararını takip eden o muhteşem soğukkanlılık anında, eğitimden yoksun sınıflar arasında bile, insanın ta içinden kopup gelen azgın bir coşku akar kağıda. Derinliklerinde kayboldukları bu kurban etmeye iyiden iyiye kendilerini hazırlarlarken, tüm güçleriyle samimi ve kendilerini yansıtan kelimeler bulmaya çabalarlar.

"Arşivlerde unutulmuş bu şiirlerden bazıları şaheser niteliğindedir. Ruhunu tümüyle kendi

işine kaptırmış ve dini imanı para olmuş sıkıcı bir burjuva için, belki de tüm bunlar oldukça romantiktir ve çekilen tüm bu acıları anlayamadığından reddeder alaycı bir gülüşle: oysaki şaşırtmaz bizi onun bu küçümseyişi."

Başka ne bekleyebilir ki insan bu paragözlerden, gün be gün, saat saat, parça parça kendilerini, kendi insani doğalarını katledenlerden!

"İnanmış ve eğitimli gibi gözüken bu iyi insanlar için ne demeli ki, oysa ta kendileridir bu pisliği yansıtan. Şüphesiz, bu süprüntülerin toplu intiharının yıkacağı bu dünyadaki ayrıcalıklı sınıfların umurunda olsa, bu sefil şeytanların yaşama tahammül etmelerinin büyük bir önemi olurdu, ama aşağılamalardan, alaylardan, süslü sözlerden başka, bu sınıfın varlığını katlanılır kılacak araçlar var mıdır? Dahası, kendilerini harap eden ve darağacı yoluyla intihar etmeyi tercih etmeyen, ölmeleri beklenen, bu zavallıların ruhunda belli bir büyüklük olmalıdır. Elbette, ekonomimiz ne kadar gelişirse, sefillerin bu soylu intiharları o kadar azalır. Bilinçli düşmanlık bunların yerini alır ve sefiller düşüncesiz bir şekilde hırsızlık ve cinayet riskini göze alır. Ölüm cezasına çarptırılmak iş bulmaktan daha kolaydır.

Polis arşivlerini karıştırırken intihar listesinde yalnızca tek bir korkarlık vakasına rastladım. O

da, düellodan kaçmak için kendini öldüren, Wilfrid Ramsay adında genç bir Amerikalıydı.
İntihara yol açan çeşitli nedenlerin sınıflandırılması, toplumumuzun gerçek eksikliklerinin sınıflandırılması olacaktır. Biri kendini öldürür, çünkü dalavereciler buluşunu çalmıştır, ya da başka bir olayda mucit, kendini adamak zorunda olduğu uzun bilimsel araştırmalar yüzünden, bir patent bile alamayacak kadar korkunç bir yoksulluğun içine düşer. Bir diğeri oldukça büyük masraflardan ve bu arada da iktisadi hayata hâkim grupların hiçbir şekilde umursamadığı ve de çok yaygın olan parasal sıkıntılar yüzünden açılan onur kırıcı hukuki davalardan kaçmak için kendini öldürür. Bir başkası da, aramızda keyfine göre iş verenlerin cimriliği ve aşağılamaları altında uzun süre inledikten sonra kendini öldürür, çünkü iş bulamamıştır.
Bir gün doktorun biri, kendisini sebebi olmakla suçladığı bir ölümle ilgili bilgi almak için bana geldi.
Bir akşam, yaşadığı yere, Belleville'e dönerken, karanlıkta, kendi evinin civarındaki dar bir sokakta, başı örtülü bir kadın durdurur onu. Kadın titrek bir sesle kendisini dinlemesi için yalvarır. Biraz uzakta simasını seçemediği biri, bir aşağı bir yukarı yürümektedir. Bir adam kadını takip etmektedir. Kadın "bayım, ben hamileyim ve bu anlaşılırsa bütün itibarımı kaybede-

ceğim" der doktora. Ailem de, konu komşu da onurlu insanlar da merhamet göstermeyecektir bana. Güvenine ihanet ettiğim bu kadın da aklını yitirecek ve şüphesiz kocasından da boşanacaktır. Yaptıklarımın doğru olduğunu iddia etmiyorum. Ben bir skandalın tam ortasındayım ve bu skandalın duyulmasını engelleyecek tek şey de benim ölümümdür. Kendimi öldürmek istedim, ama insanlar yaşamamı istiyor. Bana senin merhametli biri olduğun söylendi ve bu beni sizin bir çocuğun öldürülmesinde suç ortağı olmayı istemeyeceğinize ikna etti, bu çocuk henüz dünyaya gelmemiş olsa bile. Görüyorsunuz, bu bir kürtaj sorunu. Ben en ayıplanacak suç olarak kabul ettiğim bir şey için basitçe yalvararak küçültmeyeceğim kendimi. Sadece çevremdeki insanların yakarışlarına boyun eğdiğim için geldim size; çünkü nasıl öluneceğini biliyorum. Ölümü kendim çağıracağım ve bunun için kimseye ihtiyacım yok benim. Biri bahçe sulamaktan keyif alıyormuş gibi yapabilir; bunun için tahta takunyalar giyebilir; her gün su taşıdığı kaygan bir zemini seçebilir; bir kuyunun derinliklerinde kaybolmayı planlayabilir; ve insanlar bunun "kaza" olduğunu söyleyecektir. Olacakları görüyorum bayım. Keşke tüm kalbimle çekip gitmek istediğim anın ertesi sabahı olsa. Herşey önceden planlandı ve bu plana göre gerçekleştirilecek.

Sana bunu anlatmamı söylendi bana. Sen sadece bir karar vereceksin, bir cinayet mi işlenecek, yoksa iki cinayet mi. Yemin ederim ki, cesaretsizliğim yüzünden, kayıtsız şartsız senin kararına biat edeceğim. Ver kararını!'

"'Bu seçim', diye devam etti doktor, 'dehşete düşürdü beni. Kadının sesi pürüzsüz ve ahenkliydi; elime aldığım elleri, güzel ve narindi; umutsuzluk içinde bile açık sözlü ve kararlı oluşu mükemmel bir ruhun göstergesiydi. Fakat beni gerçekten korkutan bir nokta vardı bu olayda; binlerce vakada, zor doğumlarda, örneğin, cerrahın annenin veya çocuğun yaşamını kurtarma arasında seçim yaptığı durumlarda karar veren cerrah olmasına rağmen, tereddüt etmeden keyfiyetle kararını veren ya politika ya da insanlıktır'.

'Yurtdışına kaç' dedim. 'İmkansız' dedi, 'izin vermez buna.'

'Tedbirli ol.'

'Yapamam, arkadaşlığına ihanet ettiğim kadınla aynı evde yaşıyoruz.' 'O kadın akrabanız mı?' 'Daha fazlasını söyleyemem.'

"Bu kadını intihardan ya da suçtan kurtarmak için ya da bana ihtiyacı kalmadan bu çıkmazdan kurtulabilsin diye canımı bile vermeliydim" diye sürdürdü konuşmasını doktor. Kendimi barbarlıkla suçladım, çünkü bir cinayete suç ortağı olmaktan korktum. Mücadele kor-

kunçtu. Sonra şeytan bana, sadece biri ölmeyi istediği için öldürmez ki kendini, diye fısıldadı; eğer kötülük yapma güçleri ellerinden alınırsa, bu uysal kişiler yanlış yapmaktan alıkonulabilirler. Parmaklarıyla oynadığı nakışların kalitesinden ve güzel konuşmasından belliydi zengin olduğu. Zenginlere daha az merhamet göstermek zorunda olduğumuza inanırız; o zamana kadar bu konuya değinilmemiş olmasına rağmen, ki bu nezaket göstergelerinden biriydi ve karakterimin saygı gördüğünün kanıtıydı, gururum altınla ayartılma düşüncesine karşı çıktı. Cevabım 'hayır'dı; kadın hızla uzaklaştı; at arabasının gürültüsünü duyunca yaptığım şeyi artık düzeltemeyeceğimi anladım.

" 'On beş gün sonra gazeteler bu sır perdesini aralamamı sağladı. Paris'li bir bankacının, en fazla 18'inde olan genç yeğeni, annesi öldüğünden beri gözünün önünden ayırmayan teyzesinin çok sevdiği ve vesayeti altında tuttuğu bu kız, Villemomble'da, vasisinin bölgesinde, ayağı kayarak dereye düşmüş ve boğulmuştu. Vasisi teselli edilemeyecek kadar üzgündü; bu mevkiye sahip olan enişte, bu ödlek baştan çıkarıcı, dünyanın önünde acısını böyle açığa çıkarabilirdi.'

"İnsan, daha iyi bir şey isteği için, özel hayatın kötülüklerine karşı intiharın en son çare olduğunu anlıyor.

"İşten atılmalardan, işin reddedilmesinden veya maaşta ani bir düşüşten kaynaklanan intiharların daha sık olduğunu gördüm; çünkü bunlar yüzünden aileler artık geçinecek parayı temin edemez, birçoğu kıt kanaat yaşar.

"Kraliyet sarayındaki muhafızların sayılarının azaltıldığı dönemde, iyi bir adam bile pek de umursanmadan diğerleri gibi işten çıkarıldı. Nüfuzunun olmaması ve yaşı yüzünden orduya dönmesi imkansızdı; yeterli bilgisinin olmadığı için fabrikalarda da bir iş bulamadı. Devlet memurluğuna girmeye çalıştı; ama her yerde olduğu gibi burada da oldukça fazla olan rakipleri önünü tıkadı. Umutsuz kederlere düştü ve kendini öldürdü. Cebinde, içinde bulunduğu durumu anlatan, bir mektup bulundu. Karısı fakir bir terziydi; 16 ve 18 yaşlarında olan iki kızı anneleriyle çalışıyordu. Tarnau, intihar eden kişi, arkasında bıraktığı mektupta, 'artık ailesine bir faydası olmadığı, karısı ve çocukları üzerinde yükten başka bir şey olmadığından, yapması gereken şeyin onları bu fazlalıktan kurtarmak için yaşamına son vermeyi düşündüğünü yazıyordu. Çocukları için Angouleme düşesini öneriyordu; iyiliğiyle prensesin birçok umutsuza derman olduğunu sanıyordu.' Angles'nin emniyet müdürüne bir rapor yazdım ve gerekli formaliteler tamamlandığında düşes, bu talihsiz Tarnau ailesine 600 frank gönderdi.

Acıklı bir yardım aslında, böyle bir kayıptan sonra. Fakat tek bir aile nasıl bütün yoksullara yardım edebilir, her şey hesap edildiğinde bile, şu anki durumuyla Fransa'nın tümü onları besleyemez. Bütün ulusumuz dindar olsa bile, zenginlerin iyiliği yeterli değildir, ki bunun konumuzla da bir ilgisi yok. İntihar en içinden çıkılmaz sorunları çözer, geri kalanını da idam sehpası. Gelir kaynakları ve gerçek zenginliğin sadece tarım ve sanayideki genel sistemimizin yeniden düzenlemesinden elde edilebileceğine inanılır. Kağıt üzerinde, anayasaları, her vatandaşın eğitim ve çalışma hakkını ve hepsinden öte asgari geçim parasını açıklamak kolaydır. Ama bu cömert talepleri yazıya dökmek yeterli değildir, asıl iş bu özgür düşüncelerin somut ve akıllıca işleyen kurumlarda başarılı sonuçlar vermesini sağlamaktır.

"Bu coşku dolu dünya, putperestlik, muhteşem yaratılar ortaya çıkardı; modern özgürlük rakibinin arkasında mı kalacak? Gücün bu iki muhteşem öğesini kim birbiriyle kaynaştıracak?

Bitirirken, Peuchet'nun Paris'teki intiharlar üzerine olan tablolarından birini vereceğiz.

Peuchet'nun verdiği başka bir tablodan 1817'den 1824'e kadar Paris'te 2808 intihar vakasının yaşandığını öğrendik. Aslında, elbette, gerçek sayı bundan daha da fazlaydı. Özellikle, cesetleri morgda teşhir edilen boğulmuş insanlar

göz önüne alındığında, bu vakaların intihar olup olmadığını anlamak, yalnızca çok azı için mümkündü.

İntihar Tablosu, Paris 1824

Yılın ilk yarısındaki sayı	198
Yılın ikinci yarısındaki sayı	173
Toplam	371
İntihar teşebbüsü başarısız olanlar	125
İntihar sonucu yaşamını yitirenler	246
Erkekler	239
Bayanlar	132
Evli olmayanlar	207
Evli olanlar	164
İntihar Yöntemleri	
Yüksek bir yerden atlayarak	47
Kendini asarak	38
Kesici aletlerle	40
Ateşli silahlarla	42
Zehir içerek	28
Dumandan zehirlenerek	61
Suda boğulma	115
İntihara İten Nedenler	
Tutkulu aşk, aile içi anlaşmazlıklar ve keder	71
Hastalık, yaşamdan bıkmak, delilik	128
Ahlakdışı davranış, kumar, şans oyunları, suçlanma ve cezalandırılma korkusu	53
Sefalet, yoksulluk, mevki kaybı, iş kaybı	59
Bilinmeyen	60

Alışılmadık Marx

Michael Löwy

Marx'ın yazıları arasında oldukça alışılmadık bir yazı vardır. Bu yazının başlığı "Peuchet: vom Selbstmord" (Gesellschaftspiegel, zweiter Band, Heft VII, Elberfeld, Januar 1846)dır, ve Jacques Peuchet's Du Suicide et de ses Causes (anılarından bir bölüm)den alınan pasajların çevirisinden oluşmaktadır*. Burada incelediğimiz kitap, bu dokümanın İngilizce çevirisidir. Görüleceği üzere Marx tarafından yazılmış bu kısa ve neredeyse unutulmuş makale, modern burjuva toplumunun kötülüklerinin, ataerkil aile yapısının kadınlara çektirdiği acıların ve sosyalizmin geniş ve evrensel faaliyet alanının daha iyi anlaşılması için çok değerli bir katkı oluşturmaktadır.

Marx'ın bu makalesi birçok bakımdan diğer çalışmalarından farklıdır: bunlardan bazılarına -kitabın editörleri Kevin Anderson ve Eric Plaut tarafından yazılmış olan- önsözde değinilmiştir:

-Bu yazı, büyük ölçüde bir başka yazardan (Peuchet) yapılan alıntıların çevirisinden oluşmaktadır, yani bizzat Marx tarafından yazılmamıştır. Marx defterlerini bu tür alıntılarla doldurma alışkanlığına sahipti, ama bunların hiçbirini yayınlatmadı.

-Seçilen yazar ne bir ekonomist, ne tarihçi, ne filozoftur, hatta sosyalist bile değildir, Restorasyon döneminde Fransız polis arşivlerinin eski başkanlarından biridir.

-Alıntılanan çalışma bilimsel değildir, "hayattan olaylar"ın, anekdotların, küçük hikayelerin ve de bunlara eklenen yorumların dağınık bir toplamıdır.

* Karl Marx, Kevin Anderson ve Eric Plaut (editörler), ve Gabrielle Edgcomb (çevirmen), Karl Marx on Suicide (Evanston, Ill.: Northwestern University Press, 1999),

-Makale, genellikle beklendiği gibi politik ya da ekonomik alanlar değil, özel yaşam ve özellikle de intihar üzerinedir.

-İntiharla bağlantılı olarak tartışılan temel toplumsal konu modern toplumda kadının ezilmesidir.

Bu özelliklerin her biri Marx'ın bibliyografyası için alışılmadıktır, ama tümü bu çalışmayı benzersiz kılmaktadır. Bu özellikler düşünülünce, bu çalışmanın ne kadarının kesinlikle Marx'a ait olduğunu sormaya bile hakkımız olacaktır. Bununla birlikte, Marx metin üzerinde farklı şekillerde kendi izini bırakmıştır: giriş bölümüyle, metni renklendiren yorumlarıyla, alıntıları seçişiyle, çevirirken yapmış olduğu değişikliklerle. Ve metnin Marx'ın görüşlerini ifade ettiğini düşünmemizin temel nedeni, Marx'ın kendi yorumlarıyla Peuchet'dan alıntıladıkları arasında herhangi bir ayrım yapmamasıdır, yani bütün metin Marx'ın imzasını taşıyan homojen bir yazı olarak ortaya çıkmaktadır.

Akla gelen ilk soru, tabi ki, Marx'ın neden Peuchet'yu alıntıladığıdır. Peuchet'nun metninde onun ilgisini çeken şey nedir? 1992'de makalenin Fransızca baskısının editörü olan Philippe Bourrinet tarafından ortaya atılan ve Kevin Anderson'ın mükemmel önsözünde belirttiği üzere, Marx'ın çalışmasının Moses Hess gibi Gesellschaftspiegel'in "gerçek sosyalist" editörlerinin üstü kapalı eleştirisi olduğu düşüncesi ile maalesef aynı fikirde değilim. Gerçekte, metinde böyle bir eğilim taşıyan tek bir sözcük bile yoktur. Marx'ın, toplumcu Fransız düşünürlerinin üstünlüğünü kabul ettiği doğrudur, ancak onları Alman sosyalistleriyle değil İngiliz sosyalistleriyle karşılaştırır. Dahası, Marx ve Engels'in -Gesellschaftspiegel'in diğer editörü- o yıllarda (1845–1846) Moses Hess ile ilişkileri çok iyidir,

hatta ona yeni-Hegelci idealizme karşı bilinen eleştirel çalışmaları, Alman İdeolojisi, için birlikte çalışmayı teklif ederler.

Açıklamanın bir bölümü, Marx'ın alıntılara yazdığı girişten çıkarılabilir: modern yaşam koşullarına karşı ve özellikle de kurulu mülkiyet, aile ilişkilerine ve diğer özel ilişkilere -kısacası, özel yaşama- karşı Fransız toplum eleştirisinin değeri. Modern bir ifadeyle, bu 'özel'in politik olduğu anlayışına dayanan toplumsal bir eleştiridir. Marx, edebi ve yarı-edebi biçimlerde –roman ve anı kitaplarında- ifade edilen bu tür bir eleştiriye olan ilgisini vurgular. Marx'm Balzac'a olan hayranlığı ve de burjuva toplumunu, ekonomi üzerine yapılmış yüzlerce bilimsel çalışmadan daha çok Balzac'ın romanlarından öğrendiğini belirttiği oldukça iyi bilinmektedir. Tabi ki, Peuchet Balzac değildir, ama anıları kesinlikle bir tür edebi nitelik taşımaktadır: Alexander Dumas'nın Monte Cristo Kontu adlı meşhur romanının onun öykülerinin birinden esinlendiğini anımsamak yeterlidir.

Aslında, Peuchet'nun çalışmasında Marx'ı bu kadar çok etkileyen şey intihara dair "bilinçsiz" bir ilgi değildir, ama burjuva toplumunun "doğal-olmayan" (giriş bölümünde Marx'ın kendi sözcükleriyle) yaşam biçiminin radikal toplumsal eleştirisine olan bilinen merakıdır.

Hem Marx hem de Peuchet için, intihar, hasta bir toplumun, daha çok da radikal bir dönüşüm ihtiyacındaki hasta bir toplumun, semptomu olarak önemlidir. Peuchet, Rousseau'dan alıntılayarak, modern toplumun vahşi hayvanların yaşadığı bir çöl olduğunu yazar. Her birey diğerlerinden tecrit edilmiştir, bir tür kitlesel yalnızlık içindedir, milyonlar arasında yalnızdır.* İnsanlar birbirlerine yabancıdır

* Bu konuyla ilgili Fransız yazarların çalışmaları arasında mükemmel bir Marxist makale için, bkz. Robert Sayre, Solitude in Society: A Sociological Study on French Literature (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1978).

ve birbirlerine karşı düşmanca davranırlar; acımasız rekabetin ve mücadelenin yaşandığı, herkesin herkese karşı savaştığı bu toplumunda bireye kalan tek seçenek ya kurban ya da cellat olmaktır. Bu, umutsuzluğu ve intiharı açıklayan toplumsal bağlamdır. İntiharın nedenlerinin sınıflandırılması, modern burjuva toplumunun kötülüklerinin –toplumsal ve ekonomik yapıların radikal yeniden-yapılanması gerçekleştirilmeden (burada konuşan Marx'tır) ortadan kaldırılamayacak kötülüklerin- sınıflandırılmasıdır.

Bu tür etik ve toplumsal eleştirinin romantik olduğu aşikardır. Peuchet'nun Romantizme olan sempatisi, yalnızca Rousseau'ya olan göndermesiyle değil, ayrıca, hiçbir şeyleri olmayan, ama intiharın zavallı kurbanlarını ve arkalarında bıraktıkları umutsuzluğun romantik şiirlerini küçük gören, –tek hayatı işi ve dini imanı para olan- burjuva kültürsüzlerini keskin bir dille suçlamasıyla ortaya konulur.

Şu da unutulmamalıdır ki, Romantizm sadece edebi bir ekol değil, Marx'ın da sıklıkla belirttiği gibi, idealleştirilmiş bir geçmiş adına, modern kapitalist uygarlığa karşı kültürel bir protestodur. Marx, Romantik olmaktan hayli uzak olmasına rağmen, Romantiklerin - Balzac ve Dickens gibi yazarlar, Carlyle gibi siyasal düşünürler, Sismondi gibi ekonomistler- burjuva toplumunu eleştiren yazarlara oldukça hayrandı ve kendi yazılarında bu romantiklerin anlayışını sıklıkla kullanmıştır*. Peuchet gibi, bu romantiklerin çoğu da sosyalist değildir. Ama, Marx'ın giriş bölümünde belirttiği gibi, egemen düzeni eleştirmek için sosyalist olmak gerekmez. Peuchet'nun alıntılarındaki gibi romantik benzetmeler –burjuva toplumunun insanlıkdışı ve hayvanca doğası, ruhsuz burjuva egoizmi ve hırsı-

* Marx ve Romantizm üzerine, bakınız Michael Löwy ve Robert Sayre, Romanticism against the Tide of Modernity (Durham, NC: Duke University Press, 2001).

Marx'm erken dönem çalışmalarında da çokça vardır, ama burada, bu makalede, bunlar alışılmadık bir karaktere sahiptir.

Peuchet, çoğu intiharın nedeni olarak kapitalizmin ekonomik kötülüklerine --düşük maaşlar, işsizlik, sefalet- değinirken, daha çok işçi-olmayan bireylerin özel yaşamlarını etkileyen ve doğrudan ekonomik olmayan toplumsal adaletsizlikleri vurgular.

Bu, Marx'ın değil de yalnızca Peuchet'nun bakış açısı olabilir mi? Hayır! Marx, kendisi, giriş bölümünde, alaycı bir şekilde tüm olası dünyalar içerisinde en iyisinde yaşadığımıza inanan ve "sanki sadece işçiler, varolan toplumsal koşullardan acı çekiyormuş gibi" işçilere biraz ekmek vermek isteyen --Voltaire'in Dr. Pangloss'u gibi- burjuva hayırseverlere gönderme yapar. Bir başka deyişle, Marx/Peuchet için, burjuva toplumunun eleştirisi, her ne kadar çok önemli olsa da, ekonomik sömürü konusuyla sınırlandırılamaz. Eleştiri geniş bir toplumsal ve ahlaki karaktere sahip olmalıdır, kapitalizmin bütün derin ve de çok-yönlü kötü taraflarını kapsamalıdır. Kapitalist toplumun insanlıkdışı karakteri, farklı toplumsal kökenden gelen insanları incitir.

Şimdi --makalenin en ilginç yerine geldik- burjuva toplumunca umutsuzluğa ve intihara sürüklenen bu işçi-olmayan kurbanlar kimlerdir? Hem alıntılarda hem de Marx'ın yorumlarında merkezi olan tek bir toplumsal kategori vardır: kadınlar.

Bu makale, gerçekte, kadının ezilmesine karşı şimdiye kadar Marx'ın imzasıyla basılmış olan en güçlü suçlamadır. Alıntılanmış dört intihar vakasından üçü kadınları, ataerkinin kurbanlarını, ya da, Peuchet/Marx'ın sözleriy-

le aile tiranlığını; Fransız devriminin tahtından edemediği keyfi iktidarın bir biçimini ele alır.* İkisi "burjuva" bayanlarıdır ve üçüncüsü (bir terzi kızı) halkın içinden birisidir. Fakat kaderleri, sınıftan ziyade, cinsiyetleri tarafından belirlenmiştir.

İlk vakada, anne ve babası tarafından intihara sürüklenen kız, Marx'ın yorumunda şiddetli bir şekilde eleştirdiği, burjuva toplumunda boyun eğmeğe zorlanan bireylerin, kendilerinden daha güçsüzlerden korkakça intikam alma çabasındaki -baba (ve anne)den oluşan ailenin- acımasız ataerkil otoritesini resmetmektedir.

İkinci örnek -intihar edene dek kocası tarafından kilit altında tutulan Martinique'li genç bir kadın- hem uzunluk olarak, hem de Marx'ın tutkulu yorumları bakımından en önemlisidir. Bu, Marx'ın gözüyle, erkeklerin eşleri üzerindeki mutlak ataerkil iktidarlarının paradigması ve kıskanç özel mülkiyet sahiplerinin buna eşlik eden tutumu olarak görünür. Marx'ın öfkeli sözlerinde, zalim koca bir köle sahibi ile karşılaştırılır. Gerçek ve özgür aşkı önemsemeyen toplumsal koşullar ve hem medeni kanun hem de mülkiyet yasalarının ataerkil doğası sayesinde, baskıcı erkek karısına bir cimrinin hazinesine davrandığı gibi davranabilir -bir şey, bir nesne gibi, "mülkiyetinin bir parçası" gibi kilit altında tutabilir. Marx'ın modern burjuva erkek-egemen aile ilişkilerinin radikal eleştirisinde kapitalist şeyleşme ve ataerkil hakimiyet birbiriyle ilintilidir.

Üçüncü vaka, 1969 sonrası feminist hareketin temel sloganlarından bir tanesi haline gelecek olan bir konuyla ilgilidir: kürtaj hakkı. Bu vaka, ataerkil ailenin kutsal kurallarına karşın hamile kalmış genç bir kadınla ilgilidir ve kadın toplumsal ikiyüzlülük, gerici ahlak ve kürtajı yasakla-

* Marx tarafından seçilen dört intihar hikayesinin yalnızca bir tanesi bir erkekle ilgilidir -işsiz, Kraliyet Muhafızlarının eski bir üyesi.

yan burjuva yasaları tarafından intihara sürüklenir.

Bu üç vakanın incelenmesinde, Marx/Peuchet makalesi –yani hem seçilen alıntılar hem de çevirmen olarak Marx'ın yorumları, birbirinden ayrılamaz (çünkü Marx tarafından ayrılmamıştır)- ataerkiye, burjuva kadınlarını da içeren kadının köleleştirilmesine ve burjuva ailesinin baskıcı doğasına karşı çok güçlü bir protestodur. Birkaç istisna dışında, Marx'ın daha sonraki yazılarında böyle bir şey yoktur.*

* Örneğin, ataerkil Tory (Muhafazakar Parti destekçisi) kocası tarafından akıl hastanesine kapatılan Lady Bulwer-Lytton üzerine 1858'de yazdığı makalesi.

Marx İntihar Üzerine : İnsan İlişkileri Üzerine Yeni Yaklaşımlar

Charles Herr

Marx İntihar Üzerine küçük harika bir kitaptır. Bu kitap, Marx'ın az bilinen, 1846 tarihli intihar üzerine olan metninin yeni bir çevirisini içermekte. Marx'ın metni, kısmen kendi sözcüklerinden ve kısmen de Fransız polis müdürü Jacques Peuchet'nun Paris'teki intiharları, daha çok da kadın intiharlarını anlattığı raporların [Marx tarafından] oldukça yorum katılarak yapılmış olan çevirisinden oluşur...

Bu çalışmanın başlığı olan intihar, Marx'ın temel sorunu olan özgürlük sorununa -yani insan özgürlüğünü geliştiren ya da engelleyen toplumsal koşullar ve özgürlüğün bastırılmasının sonuçları, bu örnekte, intiharın kötü sonuçları- göre ikincil önemde olduğuna inanıyorum. Ayrıca, bence Marx, Peuchet'nun anılarının çevirisinde ve yorumunda, Peuchet'nun, içinde yaşadıkları toplumsal koşullar tarafından intihara sürüklenen insanları -esas olarak kadınları- merhametli ve yargılamayan bir şekilde tasvir etmesinden etkilendi.

Marx'ın konuya olan ilgisini açıklamak için, intihara ilişkin herhangi bir hastalıklı endişe içerisinde olduğunu varsaymamız gerektiğine inanmıyorum. Öncelikle, Marx'ın bu metni çevirirken ve yazarken keyifsiz olduğuna dair bir kanıt olmadığını biliyorum. Bildiğim kadarıyla, Marx'm intihar hakkında yazdığı bu kısa metin, birçok bakımdan 28 Ocak 1853'te, ölüm cezası üzerine New York Daily Tribune için yazmış olduğu ve "Şimdi, birçok açıdan

ele alındığında suç, miktarında ve sınıflandırılmasında, fiziksel fenomenlerin düzenliliğini gösteriyorsa... yalnızca yenilerine yer açmak için bir sürü suçluyu idam eden cellatları yüceltmek yerine, bu suçları üreten sistemin değiştirilmesini iyice düşünmek gerekmez mi?" diye soran makaleden* çok da farklı değildir.

Toplumsal Koşullar ve İlişkiler

Marx, insanları intihara sürükleyen ya da onları darağacına gönderen sistemin değiştirilmesi ile ilgilendi. Marx, özellikle, açıkça insanları diğerlerinin malına dönüştüren ve onları şeyler haline getiren toplumsal koşullar ve toplumsal ilişkilerle ilgilendi. Peuchet tarafından aktarılan bir vaka üzerine Marx şu yorumu yapar:

"Talihsiz kadın katlanılmaz bir köleliğe mahkum edildi ve bu köleliği dayatan Monseur de M..'den başkası değildi. Üstelik bunu bir yanda medeni kanuna ve mülkiyet hakkına, bir yandan da aşkı sevgililerin özgür duygularından koparan ve cimrinin hazinesine yaptığı gibi kıskanç kocaya karısını kilit altında tutma izni veren toplumsal şartlara dayandırmıştı; çünkü kadın, sadece adamın mülkiyetinin bir parçasıydı."

Bu gözlemin güncelliğini anlamak için, aile içi şiddetin güçlendirdiği boyun eğdirmenin acımasız yöntemlerine karşı günümüzde gittikçe artan farkmdalığı düşünmemiz yeterlidir.

Anderson'in önsözünde belirttiği gibi, Marx'ın erkeğin kadınla olan ilişkisinin karakterine olan ilgisi ve insan gelişiminin ulaştığı bu aşama hakkında bize söylediği şey, 1844 Ekonomik ve Felsefi Elyazmaları'ndan, ölmeden he-

* Karl Marx "Capital Punishment. -Mr. Cobden's Pamphlet. -Regulations of the Bank of England". New-York Tribune, February 17-18, 1853.

men önce yazdığı Etnolojik Defterlere kadar, bütün çalışmaları boyunca devam eder. Marx, ayrıca meta haline geldiklerinde, satın alınan ve sermaye birikimi için kullanılan ve sonrasında bu amaca daha fazla hizmet edemediklerinde işten atılan emek gücünün önemsiz hamallarına, insanlara, ne olduğuyla da ilgilenir.

Burjuva Toplumunda Yabancılaşma

Kesinlikle, Marx'ın temel ilgisi, yabancılaşma, insanların kendi güçlerinden ve kendilerinden yabancılaşmalarıdır. Açıkçası, bu yabancılaşma, Peuchet'nun anlattığı intiharlardaki etkenlerden biridir. Şunu da unutmamak gerekir ki; Marx, kapitalizmi yalnızca insanları kendilerine yabancılaştırdığı için değil, ayrıca insanları öteki insanlara, Marx tarafından belirtildiği gibi, her bir bileşeninin, "gerçek bir bireysel toplumsal varlık" ("Economic and Philosophical Manuscripts/ Ekonomik ve Felsefi Elyazmaları" Trans: Bottomore, Karl Marx: Early Writings, s. 158) olduğu gerçek insan topluluğuna yabancılaştırdığı için de eleştirdi.

Marx, "başkalarına zarar vermeyen her şeyi yapma hakkı" olarak burjuva özgürlük kavramını sert bir biçimde eleştirir. "Her bireyin diğerlerine zarar vermeden hareket edebilmesinin sınırları yasa tarafından belirlenir, aynı iki arazi arasındaki sınırın kazıklarla işaretlenmesi gibi" diye yazar Marx. Bu, tecrit edilmiş bir monad [töz] olarak değerlendirilen insanın özgürlüğü sorunudur... [Özgürlük bu bakımdan] insanla insan arasındaki ilişki üzerine kurulmaz, tersine insanı insandan ayıran ilişki üzerine kurulur. Bu, böyle bir ayrımlanma hakkıdır. Kendinden uzak-

laşmış, sınırlandırılmış bireyin hakkıdır."

Öyleyse, mülkiyet hakkı, kişinin diğer insanları dikkate almadan ve toplumdan bağımsız olarak, servetinin keyfini sürmesi ve istediği gibi harcaması hakkıdır. Mülkiyet hakkı, kişisel çıkar hakkıdır. Bu bireysel özgürlük ve bunun yaşama geçirilmesi, sivil toplumun temelini oluşturur. Bu, her insanın diğer insanlarda, kendi özgürlüğünün gerçekleşmesini değil sınırlanmasını görmesine yol açar". 1795 Fransız Anayasasındaki özgürlük tanımına dayanarak, Marx; "yukarıda tanımlandığı gibi bu, yalnızca, özgürlük için eşit haktır; şöyle ki, her insan eşit bir biçimde kendi kendine yeten bir monad olarak kabul edilir" ("On the Jewish Question,"/Yahudi Sorunu. Bottomore, s. 24-25) diye yazar. Burjuva özgürlük tanımına karşıt olarak, Marx şunu gözlemledi; "komünist zanaatkârlar dernekler kurduklarında, ilk amaçları eğitim ve propagandaydı. Ama bu dernekler, yeni bir gereksinim –toplum için bir gereksinim- yarattı ve araç olarak görünen şey amaç haline geldi" ("Economic and Philosophical Manuscripts/Ekonomik ve Felsefi Elyazmaları" Bottomore, s.176).

Psikoloji ve İnsan Karakteri

Bunun dışında, psikolojik sorunlarla ve insan karakteriyle ilgilenmenin Marx için hiç de anormal olduğuna inanmıyorum. Freud, henüz insanın dinamik psikolojisi kuramını oluşturmamış ve bilinçdışı kavramını geliştirmemişti, ama Erich Fromm'a göre, "Marx ve Engels arasında tam bir uyumun olduğu kitaplar, yetenekli bir psikanaliste itibar sağlayabilecek olan, bilinçdışı motivasyonun derinlemesine çözümlenmesi yeteneğine sahiptir" (Socialist

Humanism/Sosyalist Hümanizm, s.229). Marx'ın, Shakespeare ve Balzac'ın eserlerine duyduğu büyük hayranlığın, tam olarak bu yazarların toplumsal karakterleri keskin bir şekilde tanımlamalarından kaynaklandığına inanıyorum.

Fromm, Marx'ın damadı Paul Lafargue'dan şöyle bir alıntı yapar: "[Marx] Balzac'a o kadar hayrandı ki, ekonomi üzerine olan kitabını bitirir bitirmez, Balzac'ın büyük eseri İnsanlık Komedisi (La Comedie Humaine) üzerine bir yazı yazmak istiyordu. Balzac'ı yalnızca yaşadığı döneminin bir tarihçisi değil, Louis Philippe döneminde halen embriyo halinde olan ve onun ölümünden sonra, Napoleon III dönemine kadar tamamıyla gelişemeyen karakterlerin kahince yaratıcısı olarak da görüyordu". Marx, tüm araştırmasında yalnızca küçük bir yer tutan ve diğer benzeri konuları geliştirmesine izin vermeyen, ekonomi üzerine çalışmasını tamamlamaya tümüyle kendisini adaması nedeniyle, hiçbir zaman bu yazıyı yazamadı. Bir başka örnek de, tarihi kişilikler üzerine birçok keskin psikolojik gözlemi içeren, 1977'de Saul Padover tarafından 391 sayfalık, büyük boy bir cilt halinde yayınlanan, "On History and People/Tarih ve İnsan Üzerine" adlı Marx seçkisidir.

Bence, Marx'ın zeka dolu psikolojik kavrayışının en iyi göstergesi, intihar üzerine olan metninde Peuchet'nun çalışmasına (gönderme yapmadan!) eklediği yorumdur: "En korkak ve en tepkisiz insanlar, mutlak ailesel otoritelerini kullanabileceklerini fark ettiklerinde yatıştırılamaz bir öfkeye kapılırlar. Bu otoritenin kötüye kullanımı, eskiden olduğu gibi, burjuva toplumunda da insanların ister istemez kendilerini alçaltmalarına neden olan bütün uysallık ve bağımlılıklarının bedelidir."

Bu, sadomazoşist karakterin, kesinlikle zekice bir ta-

nımlamasıdır. Bu tanım, Fromm'un kriminoloji üzerine yazdıklarından bazılarını, ki Anderson makalesinde genç Fromm'un kriminolojiye katkısına dikkat çekmektedir, akla getirir (bkz, editörler Anderson ve Quinney, Erich Fromm And Critical Criminology: Beyond The Punitive Society/Erich Fromm ve Eleştirel Kriminoloji: Cezalandırıcı Toplumun Ötesinde. University of Illinois Press). Marx, onların sadistik cezalandırıcılığının, otoriter karakterlerin, Fromm'un deyişiyle yaşanmamış yaşamdaki, ezilmişliklerinden kaynaklandığını açıkça görür. Bu, kadın ya da erkeğin boyun eğmeyenlere olan öfkesi ve kıskançlığıyla ilgilidir.

Marx ayrıca, bir iki yerde, burjuva toplumunun gerçekte kendisinin tüm bileşenlerini (isteyerek ya da istemeyerek) tam olarak kendileri olma özgürlüğünden mahrum bırakma yöntemlerini tanımlar. Marx yaşamı boyunca, kapitalizmin, sanayi işçileri kadar burjuvazinin de insani gelişimine zarar verdiğine inanmayı sürdürür, ama burjuvaların çektikleri acı daha az olduğu için, tüm bileşenleri için insandışılaştırıcı olduğuna inandığı, kapitalist sistemi değiştirmek için işçilerden daha az motivasyona sahip olduklarına inanır.

Bence, Marx'ın bu çalışması, sadece sado-mazoşistik karakter tipini alıntılamak için bile olsa dikkate almaya değer. Tabi ki, bu çalışmada bundan daha fazlası var, özellikle burjuva (ve daha genel olarak da, ataerkil, erkek egemen) toplumda kadınların nesnelere, metalara dönüştürülmesinin somut yöntemleri.

Ben kesinlikle Marx'ı, idol ya da kült bir kişi haline getirmek niyetinde değilim, ki hem Marx hem de Engels açıkça bundan kaçınmıştır. Ayrıca, bence, Marx'ın patolojik hale getirildiğine inandığım bazı yöntemleri de eleştirel olarak incelemek önemlidir.

Örneğin, "Marx İntihar Üzerine"nin editörlerinden Plaut'un, Marx'ı nasıl öfkeli biri olarak tanımladığı üzerinde duralım. Asıl sorun, Marx'ın neye öfkelendiği ve bu konunun öfkelenmeye uygun olup olmadığıdır. Marx öfkelidir, çünkü tutku dolu bir merakı vardır ve yaşama kayıtsız değildir. Keşke daha fazla böyle öfkeli insanlara sahip olsak! Ben onun her zaman öfkeli olduğuna inanmıyorum ve Marx'ın, arkadaşlığını kazanan çocuklar da dâhil (çocuklar öfkeli, saldırgan insanlardan kaçınma eğilimindedir), nasıl sabırlı ve mizahi olabildiğinin muhteşem anlatımları vardır. Wilhelm Liebknecht, Lafargue ve Eleanor Marx, Marx'ın portresini çizerken bu açıdan birbirleriyle oldukça uyum içersindedir.

Muhalifleriyle mücadele ederken, Marx'ın, saldırgan ve muhtemelen hoşgörüsüz olduğu konusunda hemfikirim, ancak işin ilginç yanı, (gerçekten doğru olduğuna inanmadığım) Freud'un kuramına göre, ötekilere karşı olan saldırganlık, kişinin kendisine yönelmiş olan saldırganlığını -intihar gibi- azaltır. Her olayda, kendini dayatan saldırganlık, yıkıcılık ile aynı şey değildir. Yukarıda aktarılan alıntıda, Marx'ın açıkça gösterdiği gibi, aslında, bu saldırganlık sadizmin karşıtıdır.

Ayrıca, Marx'ın tek arkadaşının Engels olduğunu iddia etmek bence büyük bir hatadır. Marx'ın Engels'le arkadaş-

lığı, haklı bir nedene sahip olan en bilinen arkadaşlığıdır: insanlık tarihinde en dikkate değer arkadaşlıklardan biridir. Marx'ın Ludwig Kugelmann, Joseph Weydemeyer ve Wilhelm Wolff'la yakın ve yaratıcı arkadaşlıkları vardır. Hem Lafargue hem de Liebknecht, Marx'la olan verimli ilişkilerini anlatırlar.

Liebknecht, "Marx'ın kötü fotoğrafı yoktur", çünkü hiçbir zaman kameraya poz vermiştir diye yazar. Liebknecht, Marx'ı, kadınların kocaları tarafından fiziksel olarak hırpalanmasını tahammül edilemez bulan, müthiş düşünceli ve kendini işine adamış bir insan olarak tanımlar. Kısacası, Marx sadece ve tamamıyla kendisidir, yaşayan ve özgür olan her şeyi seven, yaşam ve özgürlüğü engelleyen her şeyden nefret eden, duyarlı, tutkulu bir insandır. Bu hoş küçük çalışma, inanıyorum ki, yaşam boyu süren bu tutku ile uyum göstermektedir.

Marx
Yabancılaşma Üzerine

Abbie Bakan

Marx ve çalışma arkadaşı Engels, genç entelektüeller olarak, 1840'larda, radikal kapitalizm eleştirilerini geliştirmeye başladılar. Yeni özgürlük dünyasındaki özgürleşme vaadi ve insanlığın çektiği şiddetli acıların gerçekliği arasındaki çelişkiyi açıklama isteğinde olan bir kuşağın parçasıydılar.

Burjuva demokrasisi ve liberalizm, -Fransız Devriminin ve Aydınlanma'nın fikirleri- idealizmin entelektüel egemenliğine ve totaliter yönetimin kabulüne karşı bir duruş olarak değerlendiriliyordu. Belli ölçüde özgürlük vadeden sözcükler, o güne dek hiç düşlenmemişti. Ama gerçekte, bu çağ, acımasız bir sömürü çağıydı.

Burjuva demokrasisi, mülk sahiplerinin mülksüzler üzerinde sahip olduğu özgürlük hakkındadır. Zenginler için, piyasada rekabet etme özgürlüğüydü. Yoksullar içinse, açlık çekme ya da sadece hayatta kalabilmek için saatlerce çalışarak yaşamını ve uzuvlarını riske atma özgürlüğüydü.

Yeni çalışan sınıf kitleleri için ekonomik zorluklar, milyonlarca Afrikalı köylünün fiziksel işkencesine dayanan ırkçı kölelik ve Kuzey, Orta ve Güney Amerika'daki yerlilerin tümünün ya da tümüne yakınının soykırıma uğratılması, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik fikirlerinin yaygınlaşmasıyla aynı zamana rastlar.

Marx, birçok bakımdan, burjuva demokrasisinin sınırlarına meydan okur. Örneğin, genç Marx, Fransa'da öz-

gürlük vaadiyle aynı anda ortaya çıkan, özellikle kadınlar arasında, artan intiharlara dair bir çalışmadan etkilenir.

Marx İntihar Üzerine

Marx'ın intihar üzerine olan çalışması, bir Fransız polis memurunun ölümünden sonra yayınlanmış yazılarının Marx tarafından yapılmış Almanca çevrisine dayanır. Bu, Karl Marx gibi genç bir devrimci için, olağan dışı bir ilgi gibi görünebilir.

Marx, politik eylemleri nedeniyle Almanya'dan ayrılmak zorunda bırakıldıktan sonra, 1843'ün Ekim ayından 1845'ün Ocak ayına dek Paris'te yaşadı. Daha sonra, aynı nedenle Fransa'dan da sürüldü. 1845-1846 tarihleri arasında Belçika'dayken, Jacques Peuchet'nun (1785-1830) Fransızca basılmış olan Polis Arşivi Anılarını okudu.

Sonradan bir adli vaka arşivcisi ve emniyet müdürü olan bu ekonomist, sözlük yazarı ve şair, bu yazıların ancak ölümünden sonra yayınlanabileceğinde ısrar eder. Peuchet, devrim-sonrası dönemde Fransa'nın, olağanüstü çaresizlikle karşılaştıklarında kendi yaşamlarına son veren insanları günahkarlar olarak suçladığı halde özgürleşmiş bir toplum olduğunu iddia eden yapmacık ahlak anlayışına katlanamaz.

Peuchet'nun çalışması, Karl Marx'ı büyüler. Peuchet'nun gerçek intiharlar üzerine olan yazılarından seçtiği pasajları yayına hazırlar, giriş yazısı yazar ve daha geniş bir Avrupalı okur kitlesine ulaşsın diye basılması için Fransızca'dan Almanca'ya çevirir. Marx, Peuchet'dan aktarmaktadır:

"Bu devrim [Fransız Devrimi] yıkamadı tüm tiranlıkla-

rı ki; keyfi otoriteleri suçladığımız bu kötülükler sıradan ailelerde de varlığını sürdürmekte ve devrimlerdeki gibi krizlere neden olmakta... İnsan, daha iyi bir şey isteği için, özel hayatın kötülüklerine karşı intiharın en son çare olduğunu anlıyor"

Peuchet, Marx tarafından vurgulanan bir cümlede, burjuva ahlakının, "özgürleştirilmiş" Fransa'daki kadınların yaşamları üzerindeki etkisine özellikle göndermede bulunur. Peuchet, kaydettiği intiharları:

"...bir yandan da aşkı sevgililerin özgür duygularından koparan ve cimrinin hazinesine yaptığı gibi kıskanç kocaya karısını kilit altında tutma izni veren toplumsal şartlara dayandırmıştı; çünkü kadın, sadece adamın mülkiyetinin bir parçasıydı."

Peuchet, genellikle ahlak dışı cinsel ilişki suçlaması yüzünden masum kadınları intihara sürükleyen, toplumun kurbanı suçlama becerisine öfkelenir. Marx'ın geniş yer verdiği dört intihar vakasından üçü, kadınlara aittir.

Utanç

Vakalardan biri, nişanlısıyla bir gece geçiren, ama sonrasında ayıplanan ve evlilik-öncesi birlikteliği nedeniyle herkesin gözü önünde azarlanan bir kız hakkındadır. Kız, utanç içersinde kendisini Seine nehrine atar. İkinci vakada ise, evli bir kadın kocasının işkencelerinin kurbanıdır.

Üçüncüsünde, 18 yaşında bir kız, teyzesinin kocasıyla yaşadığı cinsel birliktelik sonucunda hamile kaldığını öğrenir ve kürtaj yapmasına ikna etmek için, bir doktora konuyu açar. Doktor, karışmak istemediğini belirterek, kızı reddeder. Doktor daha sonra, kızın, hamileliğinin devam

etmesi için zorlanması durumunda, yapacağını ima ettiği gibi, intihar ettiğini öğrenir.

Dördüncü vaka, aniden işsiz kalan bir adam hakkındadır, ailesinin yoksulluktan çöküşünü gördüğü için, onlara "yük" olmaktansa kendi canını almayı tercih eder.

"Marx İntihar Üzerine" kitabının İngilizce baskısının editörü Kevin Anderson'ın özetlediği gibi:

"Burada, Marx'ın 1844'deki devrimci hümanizmi göze çarpar, çünkü insanın özgürleşmesinin, işçi sınıfının, safça kendi mülkleriyle tatmin olan şu son moda burjuvaların düzeyine yükselmesiyle gerçekleşeceği fikriyle dalga geçer. Bunun yerine Marx, toplumsal sınıfların tümünün ortadan kalkmasını, yabancılaşmış emeğin üstesinden gelinmesini ve bir diğer baskı biçimi olduğu için ailenin eleştirisini de içeren, insan ilişkilerinin tümüyle dönüştürülmesine odaklanır".

Marx'ın özgürleşmenin gerçekleştirilmesi kavramının merkezinde, kapitalist üretim biçiminde yaşanan yabancılaşma, baskı ve sömürüyü üretenin maddi koşullar olduğu anlayışı yatar.

Özgürleşme

Marx için, gerçek insan özgürleşmesine yalnızca, insanları acı çekmek zorunda bırakan maddi koşullar ortadan kaldırıldığında ulaşılabilir.

Ama bunun da ötesinde, Marx, kapitalist üretim biçiminin, kendi zıddının gelişimi, insanlığın "tarih-öncesi"nin sonu, sınıflı toplumun sonu için bir potansiyeli barındırdığını savunur.

Baskı ve sömürü koşullarından gerçek özgürleşme ko-

şullarına geçişte, devrimin öznesi, kapitalizmin kendisinin bağımlı olduğu kitlesel güçtür, işçi sınıfı kitlesidir. Bu, bugün Marx'ın yaşadığı dönemdeki kadar gerçektir.

Marx İntihar Üzerine

Alex Dennis

Marx, `Peuchet İntihar Üzerine' adlı çalışmasını, 1846'da, Moses Hess'in Gesellschaftsspiegel'inde yayınlanması için yazdı. Marx'ın hümanist ve burada daha önemlisi, insancıl duygularına göre, kapitalist toplumsal ilişkilerin yalnızca proletaryanın ekonomik olarak acı çekmesi değil, aynı zamanda toplumun tüm üyelerinin ruhsal ve ahlaksal olarak da acı çekmesi anlamına kadar genişletilebileceğini vurgular. Marx burada, özellikle, burjuva idealinin –burjuvazi için bile– nasıl savunulamaz olduğunu göstermek için aile yaşamı üzerine olan çalışmaları kullanır. Marx'ın niyeti, tabi ki, tartışma yaratmaktır. Marx, metninde, Alman (Gerçek) sosyalistlerinin salt kuramla uğraşmalarını eleştirir ve yararlı bir karşı çıkış olarak modern yaşamın sefilliklerinin ampirik örneklerini veren Fransız geleneğini salık verir. Bu nedenle bu çalışma, bundan iki sene sonra yazılan Komünist Manifesto'daki Alman sosyalistlerine yapılacak olan daha sert bir saldırının habercisidir.

Hem –burjuvazi için bile geçerli olan– kapitalist toplumsal ilişkilerin kötülüklerini göstermek, hem de toplumsal kuramın, somut günlük yaşam örnekleriyle nasıl kuramsal aşırılığının hızını kesebileceğini göstermek için, Marx, Jacques Peuchet'nun ölümünden sonra basılan Polis Arşivinden Anılar'ından, bir kaç vaka çalışmasını tercüme eder. Bu nedenle, bu çalışma, gerçekten "Marx İntihar Üzerine" değil, "Marx'm Peuchet'nun İntihar Üzerine'sinin çevirisidir". Bu anlamıyla metin oldukça ilginçtir: Marx, açıkça

Fransız toplumsal düşüncesini daha iyi bir ışık altında resmedebilmek için, Peuchet'nun "devrimci" duygularını abartır. Böylece, Peuchet'nun "kuram üzerinde durmadan, gerçekleri ortaya koymaya çalışacağım" cümlesi, Marx'ta "şu anki toplumsal düzenin bütünsel bir reformunu içermeyen her girişimin beyhude olduğunu fark ettim"e dönüşür. Bu tür değişiklikler yorumsuz bırakıldı ve Plaut ile Anderson'm titiz notları, Marx'ın niyetinin örneklenimi olarak bu yeniden düzenlenişi görmemize olanak verir.

Bu çalışmayla ilgili ilk temel problem budur. Marx, olabildiğince yabancılaşmaya ve -özellikle- burjuva aile yaşamının boğucu, usandırıcı etkilerine değinir, bu konudaki görüşleri diğer çalışmalarında daha iyi ifade edilmiştir. Bu konular, Kutsal Aile'de ve de proleter aile yaşamının "ahlaka aykırı" yapısına karşı, burjuva ahlakçılarının ikiyüzlü tutumlarını değerlendiren Kapital'in belli bölümlerinde (özellikle 15. Bölüm) oldukça özenli ve esaslı bir biçimde ele alınır. O halde, bu çalışma –örneğin, "Ücret, Fiyat ve Kar" adlı çalışmasında Weston'ı daha açık bir şekilde eleştirdiği zamanki derinlik ve orijinallik olmadan- yalnızca Marx'ın manipülatif kurumsal uğraşını göstermeye hizmet eder.

Bu tür uğraşılar, editörlerin de sunmaktan mutluluk duyduğu, metnin daha yaşamöyküsel bir biçimde ele alınışına yol açar. Maalesef bu, Marx'ın yazarken içinde bulunduğu kurumsal ve toplumsal bağlardan uzaklaşarak, onun 'gerçek' güdülerinin, kişiliğinin, vb. alanına doğru kayar. Anderson, tüm olağan uyarılarda bulunarak, bize bu çalışmanın nasıl bir bütün olarak Marx'ın çalışmalarının yapısına uyduğunu başarılı bir şekilde gösterirken, Plaut, çok başarılı bir biçimde olmasa da, çalışmanın diğer

"intihar kuramlarıyla" -Durkheim ve Freud'unkilerle- ilişkisini vurgular. Metnin doğası böyle bir karşılaştırmaya girişmek için oldukça zayıf, ama sonuç olarak Durkheim, Marx'ın yaşamını kuraldışı bulmuş olabilir ve Freud, Marx'ın duygusal yaşamını, neredeyse hiç analitik titizlik içermeyen bir biçimde "saldırganlıkla kaplanmış" olarak değerlendirmiş olabilir. Dahası, bu, garip bir biçimde, Terman'ın büyük tarihi karakterlerin kendi özyaşamöyküsel notlarından olası IQ'lerini çıkarma girişimiyle benzerlik taşımaktadır (Stephen Jay, Gould'un The Mismeasure of Man adlı çalışmasında esprili bir biçimde tanımlanır)...

Bu çalışma, Marx'ı, 1846'da kesinlikle bir hümanist olarak göstermektedir, ama Marx'ın iyi ya da mutlu bir insan olup olmaması gerçekte acil bir sorun değildir.

Karl Marx, Almanya'da Bir Terörist Olarak Tutuklanmama Neden Oldu

Tarık Ali

Dün (29 Ekim 2001) sabah saat 7.00'de Münih havaalanında tutuklandım. Bir gün süren görüşme ve kitap imzalamalarından ve Goethe Enstitüsü'nde iki gün süren "İslam ve Kriz" üzerine bir seminerden sonra, bir fincan kahve için çıldırıyordum. Uçuş işlemlerini yaptırdım ve sonra el çantam güvenlik denetim cihazına doğru yol almaya başladı.

Hiçbir metal nesne tespit edilememişti, ancak güvenlik görevlileri çantamın içindekileri masanın üzerine boşaltmam konusunda ısrarlıydılar. Gazeteleri, kirli iç çamaşırlarını, gömlekleri, dergileri ve kitapları olduğu gibi önlerine döktüm. Haberler, ABD basınında yayınlandıktan bir gün sonra Almanya'ya ulaştığı için, yerel güvenlik görevlilerinin Osama bin Laden ve Irak'ın şarbon paniğine karışması olasılığı olmadığını varsayan FBI ve CIA'nin açıklamalarından bihaber, toz içeren zarflar aradığını düşündüm. Çantamda zarf da yoktu.

Güvenlik görevlisi, Sued-deutsche Zeitung (SDZ), the International Herald Tribune and Le Monde Diplomatique nüshalarını bir kenara itti. Görevli, The Times Literary Supplement (TLS) ile oldukça ilgilenmiş gibi yaptı ve bir kitap eleştirisinin kenarlarına çiziktirdiğim notları inceledi, gözleri yerel bir yayıncı tarafından elime tutuşturulan, ince, Almanca bir kitaba takıldı. Kitaba göz atacak zamanım olmadığından, kitap hala ambalajındaydı. Hevesle ki-

tabı kavradı ve sonrasında, heyecan içinde silahlı polise doğru koşturdu.

Şüphelenilen kitap, Karl Marx tarafından yazılmış bir makaleydi, "İntihar Üzerine". Polisi asıl heyecanlandıran şey, intihara yapılan göndermeydi. Polisler gerçekten paniğe kapıldıkları ve heyecanla fikir alışverişinde bulundukları için yazarı zar zor kaydettiler. Bana bakışları, akıllarından geçenlerin bir göstergesiydi. Gerçekten bir suçluyu yakaladıklarını düşünüyorlardı. Pasaportum ve uçuş kartıma el konuldu, kaba bir şekilde, çok önemli "kanıtlar" (the SDZ, the TLS ve Marx'ın şüphelenilen metni) dışında çantamı toplamam buyruldu ve polis gözetiminde yolcu salondan dışarıya çıkartıldım ve havaalanındaki polis merkezine götürüldüm.

Yolda, beni tutuklayan memur, muzaffer bir edayla gülümsedi. "11 Eylül'den sonra bu tür kitaplarla dolaşamazsınız" dedi. "O halde, belki de bu tür kitapların Almanya'da basılmasını durdurmalısınız, ya da, daha iyisi, halkın önünde yakın onları" diye karşılık verdim.

Polis merkezinde, bir başka polis memuru BA (British Airways) uçuşuna yetişme olasılığım olmadığı ve daha sonraki uçuşlarla ilgili araştırma yapacaklarını bildirdi bana. Bu noktada sabrım tükendi ve telefon etme talebinde bulundum. Memur, "kimi arayacaksın?" diye sordu. "Münih Belediye Başkanını" diye yanıtladım. "Adı Christian Ude. Benimle, Cuma akşamı, Hugendubel's kitapevinde, kitaplarımla ve günümüzde yaşanan krizle ilgili görüşmüştü. Ona burada olup biteni anlatmak istiyorum" dedim.

Polis memuru ortadan kayboldu. Birkaç dakika sonra başka bir polis memuru (bu memur sakallıydı) geldi ve

onu takip etmemi işaret etti. Hemen hemen bütün yolcuların çoktan bindiği uçağa kadar bana eşlik etti. Hiç konuşmadık. Uçakta bir Alman yolcu yanıma yaklaştı ve polisin davranışından dolayı duyduğunu üzüntüyü belirtti. Gözaltına alınmama neden olan polisin, kendi dikkati sayesinde nasıl benim yakalanmamı sağladığını öbür yolculara övünerek anlattığını söyledi.

Bu oldukça sıradan bir olay, ama Sosyal Demokrat-Yeşiller ittifakınca yönetilen günümüz Almanya'sının ruh halinin bir göstergesi. Bu, iktidara gelince kendi geçmişlerinden umutsuzca kurtulmaya çalışanların durumuna benziyor. Başbakan Gerhard Schröder, Pakistan'da bombalamalara ara verilmeyeceği ve yıpratma savaşının devam edeceği konusunda ısrar ederken, İçişleri Bakanı Otto Schily ise, geleneksel kişisel özgürlükleri tehdit eden, yeni güvenlik yasalarına akıl hocalığı yapmakla meşguldü.

Bay Schily, bir zamanlar radikal bir avukat ve 1968 kuşağının bir dostuydu, yetmişli yıllarda etkin olan kentli terörist şebeke Baader-Meinhof çetesinin savunma avukatı olduğunda, toplumun gözünde kötü bir şöhreti vardı. Bu dönemde Baader-Meinhof'un eylemlerini desteklediği de söyleniyordu.

1980'de, Bay Schily, Yeşiller'e katıldı ve Cruise ve Pershing füzelerinin Almanya'da konuşlandırılmasına karşı verilen mücadelede grubun baş sözcüsü oldu. 1989'da, Sosyal Demokratlara katılarak daha da ilerledi. Bugün ise, ek polis gücünün meşrulaştırılmasıyla ve koalisyon ortağı olduğu Yeşillere "gerçekçilik" duygusunu aşılamakla meşgul.

Tartışılan "gerçekçi" önerilerden biri, Anayasanın Korunması için Federal Büro'ya (FBI'ın Alman versiyonu)

yetki bahşetmek, böylece Büro "uluslararası amaçlara ya da ulusların barışçı birlikteliği"ne karşı çalıştığından şüphelendiği kişiler hakkında bilgi toplama hakkına sahip olacak. Ve -günümüzün uydurma sözcükleriyle- "ulusların barışçı birlikteliği" bu uluslardan bazılarına savaş açmayı da kapsıyor, sanırım bu deneyimim yakında olacakların bir provasıydı. Bu, çok küçük bir yaraydı, ama tedavi edilmezse bunlar kangrene yol açabilir.

Toplum ve İntihar

Barış Çoban

İntihar insanın kendi varoluşu üzerine söyleyebildiği son sözdür. İntihar toplumsal bir anlama sahiptir, çünkü bir iletişim biçimi olarak intihar toplumsal yapı ve koşulların belirlediği öznenin kendi bağımsız varoluşunu başlatıp bitirdiği yerdir. Topluma ve toplumsal iktidara gösterilen ise iktidar ilişkilerinin ürettiği eşitsizliklerin insanlıkdışılığıdır. İntihar insanın insan olarak kalma isteminin ifadelerinden bir tanesidir, Lacancı anlamda iktidarın denetiminden kaçışın gerçekleştiği "öznenin özgür alanı"dır, bu anlamda da "gerçekten öznelliğin kurucusu"dur (Zizek,2003;162-3), Lacan sonuçta "son kertede tek sahici eylemin intihar olduğunu" söyler (Zizek,2004;207). Çünkü, özne için varoluşunu belirleyen, kısıtlayan, sakatlayan iktidarın bedensel ve zihinsel denetiminden tam olarak çıkılabildiği tek eylem kendini yoketme eylemidir.

İntihar Üzerine adlı çalışma, Marx'ın ülkemizde oldukça az bilinen metinlerindendir ve intihar sorununu kadınlar dolayımıyla ele almasıyla da Marxist düşünüşün kadın sorununa bakışının ilk örneklerinden birini oluşturur. İntiharın simgesel bir gösterge olarak toplumsal yaşamın bir ürünü olduğu gerçeği, Marx tarafında kapitalizm eleştirisi bağlamında ele alınmıştır. Çalışma, Peuchet metninin Marx tarafından seçilen parçalarından oluşmaktadır ve metnin yeniden-düzenlenmiş hali ve çevirisi Marx'ın bakışını yansıtmaktadır. Makale bireysel vakalar üzerinden, kapitalizmin toplumsal yaşama -özelliklede sınıf ayrımı yapmaksızın kadınlara karşı olan- olumsuz etkisinin anla-

tımını içermektedir.

Freud tarafından da belirtildiği gibi "bireysel psikoloji daha baştan ve eşanlı olarak bir toplumsal psikolojidir" (Enriquez,2005;63). Bu bağlamda Marx'ın çalışmasında ele alınan vakalar toplumsal psikolojinin yansıtıcıdırlar, toplumsal psikolojinin temel belirleyenlerini oluşturan üretim biçimi, üretim ilişkileri, bu bağlamda önem kazanmakta ve intihar vakalarının anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Kapitalizmin ürünü olan toplumsal kültür ve toplumsal ilişkiler insanların kendi gerçekliklerini yaşantılamasını engellemekte ve kendi gerçekliğine uzak, nevrotik bir toplum yapısı üretmektedir.

Özne, süreğen olarak devam eden, bitmemiş bir süreçtir. Özne kendini tamamlamak ve bütünlüğü yakalamak ister, ancak her zaman için bitmemiş bir süreç olarak kalır. Özne toplumsal yapının, daha doğrusu egemen ideolojinin, etkisi ile biçimlendirilir ve her toplumsal pratikle yeniden-biçimlendirilir. Bu yeniden biçimlendirme iktidar aygıtı tarafından özne olarak yeniden-üretilme süreci bu yapının dışına çıkılmadıkça devam eder. Egemen iktidar kendi aynasında öznenin ilk başta kurmuş olduğu yanılsamalı bütünü sürekli olarak yeniden üretir. Ancak, iktidar özneleri yeniden-üretebilmek ve üretim sürecine yeniden sokabilmek için onları sözde-mutluluklarla oyalar, bu bağlamda kitle kültürü ve kitle iletişim araçları devreye girer. Kendi gerçekliği üzerine düşünme yeteneğini kaybeden ve sorgulayamayan insanların varlıklarını sorgulamaları sözkonusu olmadığı için toplumsal bağlamda muhalefet etmeleri engellenir. (Pseudo)-Özne, farkındalığa sahip olmadığı için de içinde yaşadığı gerçekliği bilinç bağlamında toplumsal gerçekliği yorumlayarak aşamaz, gerçekliğin

toplum tarafından dönüştürülebileceğini göremez, tekil olarak yapabileceği tek aşma, dönüşüm ise kendini yok etmesiyle, intihar ile mümkündür.

Kapitalizmde gerçek insani ilişkiler, "meta fetişizmi" yüzünden, şeyler arasındaki gizemli ilişkiler gibi görünür. Bunun sonucunda toplumun gerçek işleyiş biçimi gizlenir ve göz ardı edilir: emeğin toplumsal karakteri, artık toplumsal ürünler olarak tanınamayan metaların dolaşımının arkasında gözlerden saklanır. Dinsel anlamlandırma sistemine benzer bir şekilde maddi gerçeklik, maddiliğinden koparılır, yani yerinden çıkarılır, sökülür ve bu bağlamda -gizemlileştirilmiş ve maddi gerçekliği yansıtmayan- yeni bir kurgusal gerçekliği yansıtacak şekilde tekrar dikilir. Ve bir diğer önemli sonuç olarak; toplum bu meta mantığı ile parçalanır: ortak toplumsal emeğin kolektif etkinliğini cansız, soyut şeyler arasındaki bir ilişkiye dönüştüren metanın atomize edici işlemlerine maruz kalan toplumu artık bir bütün olarak düşünmek kolay değildir.

İntihar bireysel bir vaka olarak ele alınsa da gerçekte birey toplumsalın bir ürünü olduğu için bireysel intiharlar toplumsal yaşamın ürünleridir ve her intihar içersinde yaşanılan toplumun yarattığı bir nedenin sonucu olarak ele alınmalıdır. Ben'in yani öznenin oluşum sürecinin başlangıç yeri olan aile ve sonrasındaki tüm toplumsal kurumlar özneyi toplumsallaştırmanın yanısıra onun kendisini özgürce varedebilmesini olanaksızlaştıran engelleri de yaratır ve özneleri birbirine benzeyen "nesne"ler olarak üretir ve yeniden üretirler. Bu bağlamda tüm toplumsal pratikler içersinde yaşanılan üretim ilişkilerinin, toplumsal ilişkilerin yansıtıcısıdır. Kapitalizmin dayattığı toplumsal ilişki biçimlerinin tüm toplumu yabancılaştırması –meta-fetişiz-

* http://www.uzaklar.net/html/intihar_ekonomisi-vandana_shiv.html

mi- sadece ezilen sınıflar için değil, tüm diğer sınıflar için-de psikolojik bozuklukların nedenidir. Marx'ın intihar üzerine adlı çalışması bu nedenle önem taşır. Çünkü kapitalizm sadece ezilen sınıfların zararına değil tüm sınıfların zararına işler ve insandışılaştırıcı özellikleri nedeniyle tüm sınıfların kurtulması gereken bir beladır. Temel olarak kapitalizmin yarattığı sorun tüm toplumu ilgilendirir, çünkü kapitalizmin ürettiği yabancılaştırıcı, şeyleştirici toplumsal ilişkilerden kimse kaçamaz.

Toplumsal bağlamda intihar bir sonuçtur ve nedenleri toplumsal yaşamın içersinde gizlidir. Bir gösteren olarak intiharı anlamak için gösterilenin ne olduğuna bakmak gerekir. Bireysel intiharların incelenmesi bu bağlamda toplumsal yapı içersinde kapitalizmin yarattığı tahribatın incelenmesidir. Kapitalizmin insani özgürleşmeyi engellediği ve insanın sürekli olarak bastırıldığı bir sistemde, farklı direniş biçimleri ortaya çıkar ve tüm özneler sınıfsal kökeni fark etmeksizin farklı bastırılma ve kısıtlamaları yaşantılarlar. Bunun sonucunda bastırılmış olanın geri dönüşü yaşananların sonucu olarak ele alınmalıdır, ancak bastırılmış olanın geri dönüşü yaşanan sorunu doğrudan yansıtmaz, bilinçyapısındaki kopmalar, kırılmalar, yerinden çıkmalar, kısa devreler vb. asıl sorunsalı gizler, gizemlileştirir. Çünkü Freud'un vurguladığı gibi "bastırılmış olan her şeyin geri dönmediğini ya da parçalar halinde geri döndüğünü ve hatta farklı çağlarda ve genellikle tuhaf tezahürler şeklinde geri döndüğünü" (Enriquez,2005;152) gösterir. İntihar bu bağlamda bastırılmış olanın geri dönüşü olarak ele alınabilir, ancak her bastırmanın da intiharla sonuçlanması zorunlu değildir, toplumsal özne bastırılmışlıklarını farklı şekillerde de ödünler.

Sınıfsal bağlamda bakıldığında intiharın yalnızca ezilen sınıfın değil tüm sınıfların sorunu olduğu görülür. Kapitalizmin ürettiği özne eksik, parçalanmış bir öznedir ve kapitalizm her toplumsal pratik ile birlikte bu özneyi daha da fazla eksiltir ve parçalar. İntihar simgeseldir, bu kapitalizmin toplumsal yapıda -bu bağlamda tüm öznelerin yaşam ve bilinçyapısında- neden olduğu parçalanmaya gönderme yapar. Toplumsal yapı simgesel bir düzene sahiptir, toplumun kurucu gücü ve topluluğun devamını ve yeniden üretimini sağlayan güç kendini, maddi üretimsel güç kadar maddi simgelerle kanıtlar ve toplumsal yapının egemen ideolojinin belirleyiciliği doğrultusunda sürdürülmesi sağlar. Toplumsal yapının maddi yanı, toplumsaldan kaynaklanırken, tinsel yan kurucu güçten dolayımlanır ve toplumsal bilince ve bilinçdışına eklemlenir. Toplumsal yapı içindeki bireylerin bilincini belirleyen egemen yapıdır; bireysel bilinç "toplumsal-ideolojik bir olgudur" (Voloşinov,2001;52). Özneler, bireysel özgür bir seçim ile kendilerini yapılandıramazlar; "özgür bir seçim yapma yetisine sahip olduğunu düşünen özne psikotik bir öznedir" (Zizek,2002:180). Çünkü, öznel olarak her zaman için bizi önceleyen iktidar tarafından belirleniriz ve "bizim, insani anılarımız da, hepimizin bireysel mitlerimizi oluşturan unsurları büyük Öteki'nin", ya da bize kendi gerçekliğini dayatan iktidarın "hazinesinden ödünç almamız anlamında, dışarıdan yerleştirilmiş"tir (Zizek,2002;100). Bu anlamıyla sınırsız bireysel özgürlük bir yanılsamadır, ya da kapitalist ilişkiler içersinde sadece gerçekleşmesi olanaksız ütopik bir istemdir. Bu nedenle de intihar kapitalizmin kara-gerçekliğinden ütopyaya kaçış gibi de okunabilir.

---

* http://www.mtholyoke.ed/~jejackso/index.html

** http://bmj.bmjjournals.com/cgi/content/full/321/7261/636/a

Küreselleşme süreciyle birlikte "sözde 'ulusal' ekonomilerin yol geçen hanına dönüşleri ve gelip geçicilikleri, faaliyetlerini yürüttükleri mekanın kayganlığı ve yurtsuzlaşması yüzünden, küresel finans piyasaları kanunlarını ve reçetelerini dünyaya dayatıyor. 'Küreselleşme' bu mantığın hayatın bütün veçhelerine totaliter bir uzantısından başka bir şey değildir" (Bauman,2000;77). Küreselleşme sürecinin ekonomiden başlayarak tüm yaşamsal alanları belirleyen bir güç haline gelmesi tarihsel anlamda toplumsal değişim ve dönüşümleri de beraberinde getirmektedir. Tüm yaşam alanlarına sızan küresel ekonomi ve buna bağlı ideoloji, siyaset ve kültür yaşamsal pratiklerin yerinden çıkmasına ve yeni bir paradigmaya girmesine neden olmuştur. Bütün bu değişim ve dönüşümlere rağmen kapitalist üretim ilişkileri içersinde insanlık için temel olan sorunlar --emek sömürüsü, yabancılaşma vb.- hala geçerliliğini korumaktadır. Küreselleşme süreci ve ulus-ötesi şirketler sınıfsal çelişkileri azaltmaktan çok keskinleştirmekte ve orta sınıfları ve diğer sınıfsal kesimleri de yoksullaştırmaktadır. Bu bağlamda sorun sadece en alttakilerin --proleterlerin- değil insan olarak kalmak isteyen farklı toplumsal sınıflardan tüm insanların sorunu olmaya başlamıştır.

Küreselleşme süreci ise intiharların yeni bir boyutta ele alınmasını beraberinde getirmiştir. Küresel ekonomi yeni intihar biçimlerini ve yöntemlerini üretmiştir. Her ekonomik alanda yaşanan değişim ve gelişmeler -üretim biçiminin ve üretim ilişkisinin geçirdiği değişimler- kendisini toplumsal pratiklerde yansıtılır. Dünyanın geri kalmış bölgelerinde küresel ekonominin politikalarıyla beraber yaşa-

nan yıkımlar intihar oranlarının artmasını beraberinde getirmiştir. Bunun yanında küresel gücün başlattığı –Irak- ya da sürdürülmesinden çıkar sağladığı savaşlar ve çatışmalarla –Ortadoğu'da, Kafkaslarda, Balkanlarda, Orta Asya'da vb.- istikrarsızlaştırılmış bölgeler yaratmakta ve tüm dünyayı etkilemektedir. Bu durumun yarattığı umutsuzluk ve geleceğin belirsizliği sözkonusu bölgelerde intihar oranlarını arttırmakta ve intiharı 'bulaşıcılık' taşıyan bir muhalefet etme biçimi haline de getirmektedir.

Küresel ekonominin yarattığı tahribat bağlamında Hindistan'da yaşanan intiharlar ele alınabilir. Hindistan geri kalmış bir tarımsal sektöre sahip büyük ve yoksul bir ülkedir. Buna rağmen İngiltere'den bağımsızlığını kazanmasından sonra bölgesel ve toplumsal gruplar arasındaki farklılıklara ve eşitsizliklere rağmen, yoksul bir ülkede demokratik bir yapıyı oluşturmayı başarmıştır. "Ulusal bütünlük, şimdiye kadar, kuvvetli bir korumacı rejim, ithal ikameci stratejiler ve stratejik endüstriyel kalkınmayla, ayrıca güçlü bir devlet müdahalesi ve düzenlemesi tarihine sahip olmakla sürdürüldü. Hindistan'ın ekonomik açıklığa ve daha az müdahaleci bir stratejiye dönmesi, merkezi devletin işlevlerini ve ekonomik gücünü baltalayarak ulusal bütünlüğü zayıflatacaktır" (Hirst,Thompson,1998;136) belirlemesi yaşanan son gelişmeler ve köylülerin toplu intiharıyla doğrulanmıştır. Vandana Shiva'nın belirttiği gibi "dünyada yaşamını sürdüren küçük çiftçilerin en büyük kısmını oluşturan Hint köylüleri, bugün yok olma tehlikesiyle karşı karşıyalar. Hindistan'ın üçte ikisi hayatını topraktan kazanıyor". Küreselleşme süreci ile birlikte tarım politikaları tüm dünyada bir dönüşüm geçirmektedir. Tarıma dayalı toplumların daha da yoksullaşması ve yokol-

ması pahasına tüm dünyada küresel iktidarın belirlediği doğrultuda tarım politikaları yeniden düzenlenmektedir. "Çiftçiliğin doğadan, topraktan, biyolojik çeşitlilikten ve iklimden ayrılıp küresel şirketler ve piyasalarla birleştirilmesiyle ve şirketlerin açgözlülüğünün doğanın cömertliğinin yerini almasıyla küçük çiftçilerin ve küçük çiftliklerin yaşayabilirliği ortadan kaldırıldı". Küreselleşmenin bu tür adaletsiz politikaları "modernizasyonu ve genel toplumsal ilerlemeyi engelleyerek bölgesel ve toplumsal eşitsizlikleri" (Hirst,Thompson,1998;135) katlayarak arttırmaktadır.

> "Çiftçi intiharları, Hint köylülerinin karşılaştıkları yaşamını sürdürme bunalımının en trajik ve dramatik belirtisi.1997 yılı, Hindistan'daki çiftlik intiharlarının ortaya çıkışına şahit oldu. Çiftçilerin hayatlarına son vermesinin kökeninde borçlanmadaki hızlı artış yatıyor. Borç; negatif, denetimsiz bir ekonominin yansıması. Üretim maliyetinin artması ve çiftlik ürünlerinin fiyatlarının düşüşü, pozitif tarım ekonomisini köylüler için negatif bir ekonomi haline getiren iki etken. Bu iki etken de ticaretin liberalleşmesi ve ulus-ötesi şirketlerin hâkimiyetindeki küreselleşme politikalarının kökeninde yatıyor. 1998 yılında, Dünya Bankası'nın yapısal uyum politikaları Hindistan'ı, tohum sektörünü Cargill, Monsanto ve Syngenta gibi küresel şirketlere açmaya zorladı. Küresel şirketler girdi ekonomisini bir gecede değiştirdiler. Çiftliklerin saklanabilen tohumları, gübre ve böcek ilacı gerektirip saklanılamayan şirket tohumları ile değiştirildi. Patent belgesinin yanı sıra to-

> humların yenilenemezlik özellikleri ile birlikte işlenmesi tohumların saklanmasını önlüyor ve bu nedenle yoksul çiftçiler her sene ekim mevsiminde tohum almak zorunda kalıyor. Çiftliklerde bulunan ücretsiz kaynak çiftçilerin her yıl almak zorunda bırakıldıkları mal haline geldi. Bu da yoksulluğu artırıp borçlanmaya neden oldu. Borçlar artıp ödenemez hale geldikçe çiftçiler, böbreklerini satmaya, hatta intihar etmeye mecbur kaldılar. 1997'de tohum saklama uygulaması küreselleşme baskısı altına alınıp, çokuluslu tohum şirketlerinin tohum tedarikini kontrol altına almasından beri Hindistan'da 25000'den fazla işçi canına kıydı. Tohum saklama çiftçilere hayat verdi. Tohum tekelleri çiftçileri hayattan kopardı" (Shiva)*.

Küreselleşmenin 1997 yılında başlayan etkisi büyüyerek devam etmektedir ve bu sorun sadece Hindistan'ı ilgilendiren bir sorun değildir, aynı akıbet tüm tarımsal üretime dayanan toplumları tehdit etmektedir. "Christian Aid adlı Britanyalı yardım örgütü, IMF ve Dünya Bankası'nın dayatması ve Britanya'nın desteğiyle serbest ticaret politikalarının uygulandığı Hindistan'ın Andra Pradeş eyaletinde, 2004'ten beri 4 binden fazla çiftçinin intihar ettiğini belirtti" (Radikal, 2005). Dünyanın sömürülenleri küresel politikalarla birlikte varoluş koşullarını belirleme hakkını tamamen yitirmişlerdir. Ulus-ötesi şirketlerin ve egemen küresel gücün dayatmalarıyla toplumlar küresel ekonomiye dahil olurken kendi varoluşlarını yokeden şartları kabul etmektedirler. Hindistan'da yaşananlar yalnızca sürecin

* http://www.uzaklar.net/html/intihar_ekonomisi-vandana_shiv.html

başlangıç aşamasında yaşananlardır ve süreç daha yakıcı bir şekilde tüm toplumlarda kendisini gösterecektir. Christian Aid'in sözkonusu raporunda yaşananların "modern zamanlarda eşi benzeri görülmemiş bir intihar dalgası olduğu ve bir faciaya işaret ettiği belirtilerek, 'En temel sebebi borçtur. Gerisinde birçok unsur var, ama kötü havalar hariç, hepsi liberalleşmeden kaynaklanıyor' saptaması yapıldı. Örgüt, Britanya'ya kalkınma yardımı adı altında liberalleşme ihraç etmeye son vermesi uyarısında bulunurken, Başkanı Daleep Mukarji de "Rapor, serbest ticaret denen dogmanın dayatılmasının yoksul insanlara ne büyük zarar verdiğini en ince ayrıntısına dek gösteriyor. Britanya hükümetinin vatandaşlarından kestiği vergiyi Hindistanlı çiftçilerin intiharıyla sonuçlanan bir programa yatırması skandaldır" (Radikal, 17.05.2005) demiştir. Küresel ekonomik gelişim ve onun dayattığı serbest ticaret -liberalizm- kültürel bağlamda özgürlük, eşitlik, demokrasi gibi sunulsa da gerçekte yaşanan eşitlik ve özgürlük ezilenler için değil sadece ezenler -küresel iktidar- için geçerlidir.

Toplumsal İlişkiler ve İntihar

Tarım alanındaki gelişmelerden etkilenen bir diğer ülke de Çin'dir. "Çin'in ikili bir ekonomisi vardır; kısmen hızla modernleşen, Asyalı, yeni endüstrileşen bir ülkedir, kısmen de zengin kapitalist çiftliklerden ezilen köylü yoksulluğuna uzanan bir kırsal ekonomiye" sahiptir. Çin'in son zamanlarda endüstriyel alanda yaşadığı hızlı değişim ve büyüme ile küresel ekonomik gücün önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Bu durumu ucuz işgücü ile sağlayan Çin, eşitsizliklerin ve sınıfsal sömürünün yoğun olarak yaşan-

dığı bir ülkedir. Tarım alanında, Çin'in modern kapitalist gelişim sürecinin örneği olan büyük kapitalist çiftlikler dışında, modernizasyonunu tamamlayamaması ve feodal toplumsal ilişkileri ortadan kaldıramaması nedeniyle derin toplumsal sorunlar yaşanmaktadır ve bunun en açık göstergesi de intiharladır: "Kırsal kesimde, işsizlik ve baskı kadınlar arasında büyük toplumsal sorunlar ortaya çıkartmıştır. Çin dünyadaki en yüksek intihar oranına sahip olduğu kadar en yüksek kadın intihar oranına da (56%) sahip ülkelerden bir tanesidir. Bu intiharların arkasında yatan neden çeşitlidir, ama ana neden işe yaramamazlık -faydasızlık- duygusudur. Büyükannesi intihar etmiş bir kadının söylediğine göre: birçok kırsal bölgede insanlar kadınların hiçbir işe yaramadığını düşünüyor. Kadınlar tarlada çalışıyor, çocuk doğuruyor, kocalarına, çocuklarına diğer akrabalara bakıyor. Bu nedenle eğer ailesel bir sorun ortaya çıkarsa tüm dünyaları başlarına yıkılıyor"*. Bunların yanında, tüm dünyada ezilen kadınların karşılaştığı benzer baskı ve şiddet, kırsal kesimde daha da yoğunlaşmakta ve yaşamı çekilmez kılmaktadır, özelliklede genç kadınlar için; "Çin'de 15-24 yaşlarındaki genç kırsal kesim kadınların intihar oranları şaşırtıcı derecede yüksektir. Bu kadınlarının intihar oranlarının yüksek olmasının birçok nedeni vardır: düşük toplumsal statü, zorla evlendirme, ev içi şiddet, doğum kontrol politikaları, eşin ailesinin baskıları, kırsal yaşamdan kaynaklanan engeller, zehir olarak kullanılan zirai ilaçlara kolay ulaşabilmeleri ve tıbbi müdahale olanaklarına erişimin oldukça kısıtlı olması"(Lee)**. Halen feodal ilişkilerin devam etmesi ve özellikle kadınların yaşadığı baskılar ve sömürü küresel kapitalizm tarafından dönüştürülse bile yeni baskı ve sömürü bi-

* http://www.mtholyoke.ed/~jejackso/index.html
** http://bmj.bmjjournals.com/cgi/content/full/321/7261/636/a

çimleri farklı toplumsal sorunların yaşanmasını beraberinde getirecek ve intiharlar, sanayi devriminin yaşandığı her ülkede olduğu gibi farklılaşan nedenlerle, devam edecektir. Bu bağlamda, çözüm kapitalizmin pseudo (sahte)-"eşit, özgür, demokratik" toplumunda değil, toplumların kendi ürünü olacak gerçek-"eşit, özgür, demokratik" bir dünyadadır.

Kadın intiharları yaşanılan eşitsizliğin ve sömürünün en açık göstergesidir, çünkü toplumsal bağlamda yaşanan tüm çelişkiler tüm toplumu etkiler, ancak en alttakiler daha da fazla etkilenir. Etnik ve cinsel baskılar bağlamında hem etnik ayrımcılığa hem de cinsel baskı ve sömürüye uğrayan kadınlar için içinde yaşanılan sistem sonu olmayan bir kabusa dönüşür. Türkiye gerçekliğinde ise, Kürt kadınlarının yaşadıkları baskı diğer halklardan olan kadınların yaşadıkları baskı ve sömürüden daha fazladır ve bunun yanında feodal ilişkilerle kapitalist ilişkilerin çatışması ve toplumsal kültürde yaşanan değişimler, kırılmalar Kürtler için toplumsal gerçekliği daha farklı bir paradigmaya taşımıştır. Kürt nüfusun yaşadığı "bölgede yaşanan kadın intiharları, toplumsal bunalımın bir yanını dışa vuruyor. Diyarbakır Kadın Platformunun araştırmasına göre sadece 2000 yılı Kasım ayında bölgede 303 kadın intihar girişiminde bulundu, 16'sı yaşamını yitirdi. Aynı dönemde Diyarbakır'da 119, Muş'ta 60, Van'da 38, Adıyaman'da 25 intihar vakası var. İçişleri Bakanlığı verilerine göre Batman intiharlarının %64'ü, girişimlerin %79'u kadın. İntihar girişiminde bulunanların ağırlıkla genç kızlar olduğu biliniyor, yaş ortalaması 22-27 olarak tespit ediliyor" (İmrek,2003). Kadınlar için, özellikle de kendisini özne olarak kurma süreci içersinde olan genç kadınlar için yaşanan

tüm baskılar katlanılmaz hale gelmektedir ve sonuç olarak baskılardan kurtulmanın tek yolu bedensel olarak varlığına son vermektir, çünkü feodal baskının yoğun olduğu bu tür toplumlarda kendi özgür/özerk yaşama istemini gerçekleştirmenin önü törelerle, özellikle de töre cinayetleriyle kesilmektedir. Kadın intiharları "bölgedeki sosyal, ekonomik, cinsiyetçi koşullarla birlikte genel şiddet ortamının özel bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Bölgedeki intiharlar, Türkiye intihar eğrisinin üzerinde seyrediyor. Kapalı toplum yapısı, ataerkil aile yapılanması, aile içi şiddet, feodalizm ve dinin ağır etkileri, geleneksel değer yargılarındaki katılık nedeniyle kadında güvensizlik ve umutsuzluk, çaresizlik psikolojisini derinleştirmekte. Başlık parası karşılığında veya istek dışı evlilikler, okula gönderilmeme, dar ilişkilere hapsedilme kadın için karabasan olmayı sürdürüyor." (İmrek,2003).

Ülkemizde kadın intiharları bağlamında, Batman ili özel bir önem taşımaktadır, hem feodal ilişkilerin halen yaşandığı, etnik soruna dayanan çatışmalar nedeniyle yaşanan göç, iktidarın dışında, erkek egemen feodal yapının baskısı kadınlar için içinden çıkılmaz bir cehennem yaratmaktadır. "Dünyanın her yerinde intihar edenlerin içinde kadınların oranı yüzde 25'lerde kalırken bu oran Batman'da yüzde 75'i buluyor. Ayrıca, intihar edenlerin büyük çoğunluğunu 1985 yılından itibaren kente göç edenler oluşturuyor." Yaşanılan zorunlu göçler toplumsal bir yerinden çıkmanın ve kültürel kırılmanın yaşanmasını beraberinde getirmektedir, köy yaşamından çıkan gençlerin bilinçyapıları değişmekte, özellikle genç kadınlar köyde yaşadıkları uzamsal özgürlüğe karşın kentte karşılaştıkları kapalı bir yaşam nedeniyle psikolojik olarak çökmektedir,

bunun yanında erkek egemen yapı ve özgürlüğün tamamen kadınların yaşamından alınması bu çöküşü arttırmaktadır, "kentte intihar vakalarındaki artışın, toplumsal düzensizlik, bireyi toplumsal yaşamdan koparan amaçsızlık ve mutsuzluk durumu ile yakın ilgisi olduğu anlatılarak göçler nedeniyle gelinen şehrin arzulanan ve istenilen yer olmamasının, intihara sürükleyen nedenler arasında yer aldığı"da açıkça görülmektedir. Çünkü "köyünde dar bir çevrede de olsa, bireyin kendine ait bir yaşamı" vardır. "Gençler üzerinde, dışarıdaki gelenek otoritesi ve ev içerisinde baba otoritesi yoğun bir biçimde hissedilmektedir. Kendini yaşayamayan, ifade edemeyen gençlik bunalıma girmektedir." Kente göç sonucunda küçük konutlarda kendisine ait odası bulunmayan, yalnız kalamayan, yaşıtlarıyla, özellikle de karşı cinsle iletişim kurması engellenen gençlerin tüm yaşamsal istem ve enerjileri erkek egemen baskı sonucunda engellenmekte ve yok edilmektedir. Genç erkekler daha şanslıdır, çünkü "çalışma bahanesiyle büyük şehirlere" giderek aile otoritesinden kaçabilmektedirler, ancak genç kızların tek kurtuluşu evliliktir ve evlilik de kadının gerçekten özgürleşmesini sağlamamaktadır, erkek egemen feodal ilişki bu evlilikte yeniden-üretilmektedir. "Aile içi otoriteden kurtulmak için evlenen genç kız çoğu zaman aynı özellikli bir aileye gitmektedir. Evlilikte özgürlüğüne müdahale edenlerin sayısı artmaktadır." (Cumhuriyet, 13.03.2001).

"Yaklaşık altı yıllık süreçte (1995-2000) Batman'da meydana gelen intihar ve intihar girişimlerinin toplamı 191'dir.

İnceleme sonuçlarına göre;

-İntihar ve intihar girişimleri Batman'da yıllar içinde artmıştır.

-İntihar eden veya intihar girişiminde bulunanların yaklaşık %75'ni kadınlar oluşturmaktadır.

-İntihar eden veya girişimde bulunanlar genç yaş kategorisinde yoğunlaşmaktadır.

-İntihar eden kadınların %15.8i imam nikahı ile evli iken %8'inin kuması bulunmaktadır.

-Kadın intiharları daha çok yaz aylarında yoğunlaşmaktadır.

-12-18 saatleri arası en çok intihar edilen saatlerdir.

-İntihar eden veya girişimde bulunan kadınların çoğunluğu okur-yazar bile değildir.

-Kendini asmak ve ateşli silah en çok kullanılan intihar etme yöntemidir.

-İntihar nedenleri arasında belirgin bir kategori öne çıkmamakla beraber, psikolojik durum ve aile içi tartışma en çok belirtilen intihar nedenidir.

-İntihar eden veya girişimde bulunanların çoğunluğunu kırsal kökenli, alt sosyo-ekonomik düzeydeki kişiler oluşturmaktadır."

(Deniz, İ.; Ersöz A.G.; İldeş, N. Ve Türkaslan, N., 2001).

Sonuç olarak, kapitalizm söylemsel olarak toplumsal eşitliği, demokrasiyi savunsa da toplumsal özgürlük toplumun kendi eyleminin ürünü olmalıdır. Ezilenler için, özellikle de kadınlar için kurtuluş olarak görülen intihar bireysel bir kaçış –ya da kurtuluş- olarak yorumlanabilir. Toplumsal yapının, bu bağlamda özellikle feodal ilişkile-

rin sürdüğü kırsal alanın baskıcı yapısının ya da varoşlarda yaşayan sınıfların kırsal kesimle kent arasına sıkışmış parçalanmış yarı-feodal yapısının, özgürleşmesine izin vermediği ve izole edilmiş yaşamı nedeniyle toplumsal bağlamda kendisini ifade edemeyen ve sorunlarını paylaşamayan genç kadınlar, toplumsallaşamadıkları için topluma karşı direniş biçimleri geliştiremezler. Toplumsal özgürleşme aynı sorunu paylaşanların örgütlenmesi ile olası olduğu için yalnızlaştırılan, toplumsal yaşamdan koparılan bireyler direniş biçimi olarak kendilerini yok etmeyi seçerler. Gerçekte ise toplumsal anlamda ezilenlerin, bu bağlamda kadınların, özgürleşmesi intiharlarla değil, toplumsal yaşamın her alanında bilinçli bir özgürleşme hedefine sahip düşlerin ve düşüncelerin yaşama geçirilmesiyle olanaklı olacaktır. Bunun gerçekleşmesi için ise toplumsal yaşamın yeniden biçimlendirilmesi gerekir, ezilen sınıfların kendilerini ifade etmeyi öğrenmeleri ve gerçekliklerini dönüştürmek için bilinçli bir mücadeleye atılmaları zorunludur. Ezilenlerin özgürleşmesi kendi emeklerinin ürünü olacaktır, yardımsever insanların bağışı değil. Bu anlamıyla toplumsal yapıda yaşanan sorunlardan kaynaklanan intiharların engellenmesi özgürleşme amacı taşıyan toplumsal örgütlenmenin toplumun her kesimine, özellikle de ezilenler arasında, yayılması ve özgürleşmenin önündeki engellerin kaldırılması ile sağlanacaktır. Eşitliğin ve özgürlüğün yaşanması için verilen mücadele öznenin kendisini gerçekten ürettiği yer olacaktır, özne kendisini parçalayan dünyaya karşı durabilecek gücü bu süreçte üretebilecek ve farklı direniş biçimleri geliştirerek, intihar dışında bir iletişim biçimini kullanacaktır.

Kaynakça

Bauman, Z. Küreselleşme. Ayrıntı Y. İstanbul. 2000.
Deniz, İ., Ersöz A.G., İldeş, N., Türkaslan, N. Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi, 1, (4), 27-48. 2001.
Enriquez, E. Sürüden Devlete: Toplumsal Bağ Üzerine Psikanalitik Deneme. Ayrıntı. İstanbul. 2005.
Hirst, P., G. Thompson. Küreselleşme Sorgulanıyor. Dost Y.Ankara. 1998.
Voloşinov, V. N. Marxism ve Dil Felsefesi. Ayrıntı Y. İstanbul.2001.
İmrek, Yıldız, "Kürt Kadını, Sorunlar ve Gerçekler". 28 / 29 Haziran 2003 Tarihinde Emeğin Partisi Kadın Bürosu Tarafından Ören'de Düzenlenen Toplantıda Sunulan Tebliğ. http://www.emep.org/kadin/oren/yildiz.html.
Zizek, S. İdeolojinin Yüce Nesnesi. Metis: İstanbul.2002.
Zizek, S. Yamuk Bakmak: Popüler Kültürden Jacques Lacan'a Giriş. Metis. İstanbul. 2004
Zizek,S. Kırılgan Mutlak. Encore Y. İstanbul. 2003.
Radikal Gazetesi. "Liberalleşme İntihar Sebebi". 17.05.2005.
Cumhuriyet Gazetesi. "Kente Göç İntihar Nedeni". 13.03.2001.
The Lives of Urban and Rural Chinese Women Under Market Capitalism" http://www.mtholyoke.ed/~jejackso/index.html
Shiva, Vandana. "Ulus-Ötesi Şirketlerin Hâkimiyetindeki Küreselleşmenin İntihar Ekonomisi" http://www.uzaklar.net/html/intihar_ekonomisi-vandana_shiv.html
Lee, Sing. "In China, suicide in young women is a problem too" http://bmj.bmjjournals.com/cgi/content/full/321/7261/636/a

Toplumsal Muhalefet Biçimi Olarak İntihar

Barış Çoban

İntihar bir iletişim biçimi olarak görülebilir, ancak yalnızca bireysel bir iletişim biçimi değildir. Toplum kendisini çaresiz ve savunmasız hissettiğinde kurtuluşu intiharda da bulabilir, tarihte işgal edilen kentlerde katledilmemek için toplu olarak intihar eden toplumlar vardır. Bireysel bağlamda intihar toplumsal yapının birey üzerindeki baskısını aşmanın yöntemlerinden bir tanesidir ve temel olarak içinde yaşanılan sistemin ürettiği baskının sonucu olarak ortaya çıkar. Ancak, intihar bireylerin toplumsal yapının baskısına, kendilerini parçalamasına karşı koymalarının bir biçimidir. Benzer bir şekilde topluluklar -etnik, dinsel, politik vb. gruplar- gördükleri baskıya karşı bireyler bağlamında -bireyin kendisine yönelen yoketme etkinliği- intiharlarla yanıt verebildikleri gibi, intiharı bir silah haline getirip intihar saldırısı biçiminde de kullanabilirler, -toplumun karşısındakine yönelen yoketme etkinliği-. Toplumsal beden bir bütün olarak görüldüğünde, kendisini korumak için bazen kendisinin bir kısmını feda ederek kendisini yeniden-üretmeye ve yaşadığı olumsuzlukları aşmaya çalışır. Toplumsal bağlamda yaşanan şiddet iktidarın bastırmış olduğunun geri dönüşüdür ve bu geri dönüş farklı biçimlerde gerçekleşir, bunun en etkili olanı ise intihar saldırılarıdır.

Toplumsal şiddet bir iletişim biçimidir ve şiddet biçimleri yaşanan toplumsal sorunların özelliklerini barındırırlar. Şiddet toplumsal yapının yerinden çıkması ile ortaya çıkar: "Şiddet düzenin parçalandığı rejimlerde ya da va-

tandaşların temel etnik, dinsel veya ulusal ayrımlamalarla bölündüğü durumlarda güç kazanır" (Tarrow,1996;104).

Toplumsal alanda yaşanan birçok sorun farklı biçimlerde kendi çözümünü üretir. Toplumsal sorunlar genellikle iktidarla toplum arasındaki gerilimin ürünüdür, toplum bir azınlık grubu olan iktidar yapılanımına karşı çıkar ve tarihsel süreç içersinde iktidar grubuna devretmiş olduğu toplumsal iktidarının bir kısmını karşı-iktidar odakları yaratarak geri almaya çalışır. Bu bağlamda, iktidar mücadelesi sınıflar arası, etnik yapılar arası, dinsel gruplar arası vb gerçekleşebilir. İktidarı elinde bulunduran grubun tahakkümüne ve baskısına karşı farklı yöntemlerle bir iktidar mücadelesi yürütülür.

Tarihsel bağlamda birçok toplumsal grup bu tür çatışmaları barındırır, ulus devletin ortaya çıkması ve ulusa dayalı devlet örgütlenmeleri ve egemen ulusun kendi sınırları içersindeki diğer ulusları baskı altına almasıyla beraber ulusal sorunlar ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde iktidardaki grubun dinsel inancının baskısına karşı diğer dinsel grupların kendilerini koruma ve iktidara sahip olma istemleri çatışma nedenidir. Ancak ulus devletlerde devletin temel çelişkisi sınıflar arasında yaşanan çatışmanın egemen sınıf lehine çözümlenmesidir. Yaşanan bu tür sorunların çatışmaya dönüşmesi olasıdır. Sınıfsal çelişkiler sonucunda tüm dünyadaki en yaygın iktidar mücadelesi sınıfsal olanıdır ve küreselleşme süreci ile birlikte etkisini bir çok ülkede daha da fazla hissettirmektedir. Etnik ve dinsel sorunların bir arada yaşandığı Filistin-İsrail çatışması ise tarihsel olarak en önemli sorunlardan bir tanesidir. Son zamanlarda küresel güç olan ABD'nin işgal ettiği Irak'ta yaşanan direniş hem dinsel hem de ulusal nitelikler taşımaktadır.

Toplumsal alanda yaşanan sorunların çatışmaya dönüşmesi, genellikle baskı altındaki toplumsal sınıf ya da grupların, iktidardaki sınıf ya da gruba karşı silahlı mücadeleyi temel alan örgütlenmeler oluşturmasıyla ile gerçekleşir. Muhalif örgütlerin kullandığı mücadele yöntemleri çatışan toplumların tarihsel gerçekliklerine bağlıdır. Bu anlamda tarihsel süreç bağlamında üretim ilişkileri, kültür, gelenekler, toplumsal ilişkiler, coğrafya vb. belirleyicidir. Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde sorunlar farklı biçimlerde çözümlenmeye çalışılır, ekonomik güç ve buna bağlı olarak gelişen demokratik kurumlar ve sivil toplum örgütleri gelişmiş ülkelerin sorunlarının söyleme dayanan bir bağlamda çözümlenmesini daha olası hale getirirken, az gelişmiş ülkelerde sorunlar daha çok iktidarın şiddeti ile çözümlenmeye çalışılır ve buna karşı muhalefetin şiddeti üretilir. Kuzey İrlanda'nın İngiltere'den ve Bask'ın İspanya'dan bağımsızlığını ya da özerkliğini gerçekleştirmek için mücadele eden örgütler olan IRA ve ETA, iktidarın silahlı güçlerine ve iktidarı simgeleyen kurum ve kişilere karşı saldırılar düzenlerler, şiddeti mücadele içindeki oldukları ülkenin kamuoyu başta olmak üzere tüm dünya kamuoyunu sarsacak şekilde etkili bir biçimde kullanırlar. Ancak, başta sözkonusu örgütler olmak üzere hiçbir batılı sınıfsal ya da etnik temelli mücadele içersinde olan örgütün mücadele yöntemleri intihar saldırılarını içermez, aynı şekilde uzun yıllar gerilla mücadelesine sahne olmuş Latin Amerika ülkelerinde intihar saldırısı bir yöntem olarak kullanılmamıştır. Bu anlamıyla intihar saldırıları doğu kökenlidir ve tarihsel olarak incelendiğinde bunun nedeni de görülebilir. Tüm silahlı mücadele veren hareketlerde "feda" anlayışı yerleşmiştir, ancak "fedai eylemi" denilen in-

tihar saldırısı bir mücadele yöntemi olarak kullanılmaz. Bu bağlamda İrlanda'da ölüm orucu direnişinde başta Boby Sands ve diğer IRA militanları inançları uğruna kendilerini feda etmişlerdir. Bu mücadele biçiminin kazandığı etki gücü tüm cezaevi direnişlerinin yapısını etkilemiştir. Le Bon'un belirttiği gibi "grupta her duygu ve eylem bulaşıcıdır, üstelik de bireyin kendi kişisel çıkarını ortak çıkar için seve seve feda ettiği bir noktaya kadar bulaşıcıdır. Bu onun doğasına ters düşen ve grubun bir parçasını oluşturmadığı sürece pek beceremediği bir yetenektir" (Freud,1995;99).

Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi, hem Batının hem de doğunun, özellikle de Ortadoğu'da yaşanan toplumsal mücadelelerin ve bu geleneklerin etkisini taşıyan ülkemiz tarihsel dönemlere göre değişim geçiren –hem batı hem de doğu etkilerini harmanlayan- değişken toplumsal eylem biçimlerine sahiptir. İrlanda'da olduğu gibi Türkiye'deki cezaevlerinde yaşanan direnişler ve ölüm oruçları da feda geleneğinin bir devamıdır. Bu tür eylemlerde eylemci kendisini feda ederek, içinde bulunduğu grubun yaşanan sorunu aşmasını ve diğerlerinin daha iyi koşullarda yaşamasını sağlamayı hedefler, dayanışma ruhuyla kendi varlığını topluluğun varlığının sürdürülebilmesi için feda eder: "Kendi yaşamlarını beraberce tehlikeye atan bir grup insan temsil ederdi dayanışmayı; elle tutulur bir imkan karşısında kendi kişisel tasalarını daha önemsiz sayan insanlar, böylece soyut bir düşüncenin buyruğuna girmeden ama kişisel bir umut da beslemeden yaşamlarını birbirleri için feda edebiliyorlardı" (Adorno,1998;53).

İşgalden, baskıdan, "sömürgelikten kurtulmak daima şiddet içeren bir olgudur" (Fanon,2001;33), bu anlamıyla şiddetin yaşandığı tüm bölgelerde işgalin, baskının, sömü-

rünün yaşandığı söylenebilir. İktidarın şiddetinin ürettiği şiddet içinden çıkılmaz bir döngüyle her şiddet pratiğinde kendisini yeniden üretir ve sorunlar çözümlenmeden kalır. Şiddet bir çözüm yöntemi değildir, sadece sorunun ortaya konması ve çözümlenmesinin zorunluluğunu ortaya koyar, sorunun şiddetle çözümü ancak soykırımla olasıdır. Bu anlamıyla demokratikleşmenin yaşanmadığı tüm çatışma ortamları inişli çıkışlı şiddet oranlarına sahiptir, sorun tarihselleşir ve çözümsüz olarak görülmeye başlanır. Bu durum, iktidarın silahlı gücü karşısında, daha az güce sahip olan grupların, oldukça etkili bir mücadele biçimi olan intihar saldırısına başvurmasına neden olur. Kitle iletişim araçlarının etkisinin artmasıyla, tüm dünyaya yayılan haberlerin de etkisiyle, güçlü bir iletişim biçimi haline dönüşen intihar saldırıları etkili bir silah olarak farklı ülkelerde kullanılmaya başlanır. Bu anlamıyla, normal intihar gibi, bulaşıcı bir nitelik taşır.

Toplumsal bağlamda ele alındığında "ben", "BEN"in -toplumun- bir parçasıdır, kurban olarak sunulması "ben"i eksiltir, ancak "BEN"i yeniden üretir: "tek kişinin ölümü, belli belirsiz, topluluğun varlığını sürdürebilmesi için ödenmesi gereken bir haraç gibi görünmektedir" (Girard,2003;369). Varlığı tehdit altında olduğunda toplumun kendisini yeniden-üretebilmesi için kurbanlar sunması gerekir: "Kendi ölümümüzün ait olduğumuz grubun potansiyel ölümsüzlüğüne ve nihai analizde insan türünün ölümsüzlüğüne eşlik ettiği gerçeği, deneyimimizin odağına yerleşir. Adeta hayatın kendisi, bireysel üyelerinin ezeli ve ebedi ölümüyle beslenen insan türünün ölümsüz hayatı, şiddet pratiğinde 'başını kaldırır', fiile dönüşür" (Arendt,1997;76). Toplumsal bütünlüğün tehdit altında ol-

duğu şiddet içeren durumlarda toplum şiddete şiddetle karşılık verir, toplumsal bütünlüğün korunması için toplum kendisini oluşturan bireyleri kurban eder. Kurbanlar varolan durumun aşılmasına hizmet etmese bile toplumsal yapının kendisini yeniden-üretebilecek güce sahip olduğunu yeniden hatırlatarak rahatlamasına neden olur. Bu anlamıyla bilinçli bir intihar olan toplum için kendini feda etmek bireyin yeniden-varolabilmek için kendisini parçalamasıdır, birey bilinçli bir biçimde kendisini yok eder, ancak bilinçdışı bağlamda toplumsal yapının yeniden-üretilebilmesini sağlayacağı için aslında toplumsal bilinçte yokolmamacasına yer edinme düşüncesine sahiptir. Bireylerin toplum için kendi varoluşlarından vazgeçmeleri toplumsal bilinçyapısı ile ilgilidir, toplumsal gelenek ölümden yabancılaşmışsa, birey toplumsal kültürün ilksel öğelerinden biri haline gelmişse ya da toplumsal bütünlüğün yeniden-üretimi şiddet dışı pratiklerle de olası ise feda anlayışının bu tür toplumlarda görülmesi olası değildir ve bu tür toplumsal yapılarda intihar saldırıları da gerçekleşemez. İntihar saldırısının gerçekleştiği toplumların bilinçyapısı buna uygun bilinç ve bilinçdışı öğelere sahiptir ve toplumsal kültür buna uygun pratikleri üretmektedir, bu tür kültürlerde ölüm yaşamdan yabancılaşmamıştır ve günlük yaşamın normal bir parçası haline gelmiştir. "Kurbanın her tür kötücül şiddeti üzerine çekerek, ölümü bu şiddeti iyicil şiddete, barışa ve berekete dönüştürmesi" (Girard,2003;133) sağlanmaya çalışılır. Bu nedenle, tarih öncesinde mitlerin anlatı haline getirdiği, toplumların -doğa ya da toplum kaynaklı- sorunların çözümünü çocuklarını sunaklarda tanrılara kurban etmelerinin günümüz toplumlarındaki benzeri olan feda ya da intihar eylemleri

temel de benzer düşünüş biçiminin yeniden-üretilmesinin bir sonucudur. Kurban edilen ya da kendini feda eden kişi mitlerde tanrıların yanına gider, kutsallaşır, aynı şekilde günümüzde kurban edilenler tanrılaşır, kutsallaşır ya da inancı yolunda ölerek –dinsel olanında ötesinde- kutsal bir anlama sahip olan şehitlik payesini kazanır. "Mitolojik anlamda, bu yolda ölüme gittiğiniz zaman, bir tanrı olarak, kendi ölümsüz yaşamınıza gitmektesinizdir" (Campbell,1988). Bu anlamda kendini feda edenler toplumsal bedene gömülerek ölümsüzleşirler. Toplum kendisini yeniden-üretmek için kurban ettiklerini belleğine kazır.

Feda anlayışı tarihsel olarak doğu toplumlarının bilinçyapısında önemli bir yere sahiptir. Tek tanrılı dinlerin ortaya çıktığı ve halen dinsel gerilimlerin temel belirleyenlerden biri olduğu Ortadoğu bölgesi feda anlayışının doğduğu yerdir. Bu bölgede ölüm yaşamdan kopmamış, yabancılaşmamıştır. Ölmek kolaydır ve günlük yaşamın bir gerçekliğidir. Ayrıca ölüm korkulacak birşey değildir, tanrısaldır: "Dindar insan için... ölüm hayata nihai bir son vermemektedir, ölüm insan varoluşunun diğer bir tarzından başka birşey değildir" (Eliade, 1991;126).

"Yaşamın ortaya çıkması için birileri ölmek zorundadır. Ben bu yaşamı üreten inanılmaz ölüm ve ölümü üreten yaşam örneklerini anlamaya başladım" (Campbell,1988). Yaşamla ölüm devamlı olarak birbirine dönüşendir, birbirinin inkarı değil tamamlayıcısıdır. Ölüm kendini yaşam içerisinde anlamlandırır, yaşamın anlamlandırılması için de ölüme gereksinim duyulur. Bu nedenle kurban etme töreninde ölmek bireyseldir, toplumsal olan bu ölümlerle beslenir ve kendini yaşam içerisinde yeniden yaratır. "Ölüm, yeni bir manevi varoluşun başlangıcı olarak, yüce

katılma olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Daha iyi bir anlatımla, oluşum, ölüm ve yeniden oluşum(yeniden doğum), aynı esrarın üç anı olarak kabul edilmiştir... Bu üç andan birinde durmak mümkün değildir. Hareket yeniden canlanma nihayetsiz olarak birbirlerini izlemektedirler" (Eliade,1991;173). Yaşam ve ölüm birbirlerini izleyen süreğen bir döngüdür, kendini yeniden varedebilmek bu anlamda ancak ölümle olasıdır ve ölüm bu anlamda olumsal bir içerik kazanır. Ölmek yok olmak değil her seferinde yeniden doğmak için sunulan bir olanaktır. Toplumsalın kendini yeniden üretebilmesi yeniden doğumlarla olası olduğu için toplum için ölmek onu yeniden varetmenin de koşullarındandır.

Batıda ölüm yaşama yabancılaşmıştır, ondan koparılmıştır. Günlük yaşamda ölüm yer almaz. Batının dinsel düşüncenin hegemonyasından kurtulması, ekonomik üretim biçimlerinin değişmesi ve bunun sonucunda toplumsal yaşamda yaşanan dönüşümün etkisiyle gerçekleşmiştir. Toplumsal yapının ve kurumlarının değişimiyle birlikte dinsel düşünce ve kurumlar önemlerini yitirmişlerdir. Din günlük yaşamdan kopmuştur, bu süreçte kutsal din savaşları tarihe karışmıştır ve artık savaşlar ekonomik nedenlere dayanmaktadır. Doğuda ise bu süreçler yaşanmamış, akıl dinsel hegemonyadan kurtulmamıştır. Din bireylerin yaşamlarını belirler, yol gösterir. Bu süreçte din, mitolojinin yerini alır. Bireyleri ayrıca ölüme ve ölüm sonrasına hazırlar, bu nedenle ölüm dinle içiçe geçmiştir. Cennet ve cehennem inancı bilinç ve bilinçaltı düzeylerde oldukça etkili olur. Dinsel olan mitolojik olandan beslenir ve onu yeniden üretir. Din, etkin olduğu tarihsel dönem bağlamında, toplumsal bir ideolojidir. Bu nedenle toplumsal

bilinçaltını belirler. Mitolojinin dilini kullanır, onun sözlüğünden beslenir, yani doğrudan bilinçaltı düzeyde devinir. Din mitoloji gibi toplumlara seslenir ancak bunu yaparken tüm bireyleri ayrı ayrı ele alır. Toplumsal anlamda cennete veya cehenneme gidilmez, bireylerin tanrısal olana yakınlıklarına göre cennete veya cehenneme gidecekleri savlanır. Bu nedenle birey kendini tanrının karşısında tek olarak bulur, bu onun güçsüzlüğünü vurgular. "Dinsel inanç şiddeti insani olmaktan çıkarmakta, insanı kendi şiddetinden korumak için elinden şiddetini almakta ve bu şiddeti aşkın ve sürekli bir tehdit durumuna getirmektedir: Ancak uygun ayin gelenekleri ya da alçakgönüllü, sakınımlı hal ve tavırlarla yatıştırılabilen bir tehdit. Dinsel inanç gerçekten de kurtarmaktadır insanları, çünkü bunalımı gerçekte yaşandığı biçimde anımsamaları durumunda zehirli olabilecek kuşkulardan kurtarmaktadır onları" (Girard,2003;192).

Fedai kendisini bireysel bağlamda değil toplumsal bağlamda anlamlandırır ve böylelikle yapacağı eylem ussallaştırılır. Fedainin düşünsel temelini ideoloji veya din sağlar. Din ideolojiye göre geleneksel yapının bir öğesi durumunda olduğu için daha etkilidir ve toplumsal bilinçdışının desteği ile daha etkili bir motive etme gücüne sahiptir. Dinsel bağlamla ideolojik bağlam arasındaki yarılma süreci işleyiş mantığı açısından değil dayandığı düşünsel mantık açısından anlamlandırılabilir. Dinsel bağlamda ele alındığında fedai "kendi düşüncesine göre seçilmiş insandır" (Campbell,1998). Fedaiye göre kendisi tanrı tarafından bu iş için seçilmiştir ve tüm diğerlerinden daha farklı bir yere sahip olduğunu, onurlandırılmış olduğunu düşünür. Dinsel anlamda fedai öldüğünde şehit olacak ve cennete gide-

cek, yani tanrının kutsadığı bir mertebeye yükselecektir. Bu nedenle ölüme tinsel bir aşkla bağlanır. Bunun sunucunda da kendini feda ederken tereddüt etmez. Fedai için varolabilmek varlığı tersinden katetmektir, tanrısal olanın insana en yakınlaştığı an ölüm anıdır ve ölüm dinler bakımından tanrıya ulaşan yolun başlangıcıdır. Fedai tanrısal olana doğrudan bağlı değildir, tanrı ile iletişim aracılar vasıtasıyla kurulur, fedaiye tanrısal buyruklar tanrısal düzenin kurulması için çalışan, tanrının yeryüzündeki temsilcisi tarafından iletilir. Tanrısal düzenin yeryüzündeki temsilcisi fedainin bağlı olduğu düşünsel merkezdir. Temsilcinin sözü tanrının sözüdür, bu nedenle de tanrısal buyruğu ileten kişinin emri doğrudan tanrının emri gibi algılanır. Tarihsel bağlamda Alamut fedaileri olarak bilinen Hasan Sabbah'ın yetiştirdiği fedailer örnek olarak ele alınabilir. Modern anlamdaki fedai eylemlerinin başlangıç noktası bu tarihsel uğrakta başlamıştır. Hasan Sabbah'ın yeraltı örgütü modern direniş örgütlerinde olduğu gibi propagandacılar (dailer) örgütünden ve temel önemdeki silahlı propaganda gücünden (fedailer) oluşur. Fedailer için koşulsuz şartsız itaat başlıca özelliktir, fedai, liderinin emrini sorgulamadan yerine getirir; çünkü fedainin görevi düşünmek değil uygulamaktır. Fedailer eğitimleri boyunca her türlü yöntemi uygulayarak düşman bölgesine sızmayı, gerekirse aylarca, yıllarca hiçbir şey yapmadan beklemeyi ve emir geldiğinde düşmanı kalbinden vurmayı öğrenirler. Gelişmiş suikast teknikleri olan fedailer için temel olan şey düşmanı öldürmek ve kaçmamaktır. Fedai için eylemi yaptıktan sonra kaçmak yani ölmemek suçtur, en korkakça harekettir. İsmaililerin can düşmanı Selçuklu Veziri Nizam-ül Mülk'ün 1092 yılında bir İsmaili fedaisi tarafından

hançerlenerek öldürülmesi, İsmaililerin en önemli mücadele yöntemlerinden biri olan suikasta ve intihar saldırılarına başvurarak elde ettikleri başarının en iyi örneklerinden bir tanesidir. "Ebu Tahir Arrani adındaki suikastçi, daha sonra korku salan bir gelenek oluşturacak olan dava için canını ortaya koyan gönüllülerin ya da İsmaililerin verdiği adla fedailerin ilkiydi" (Daftary,2001;383). Daftary tarafından belirtildiği gibi, suikast silahı savaşlarda ve iç savaşlarda direniş grupları tarafından kullanılan bir mücadele biçimidir. "Dahası, bu yöntem, Müslüman ve Müslüman olmayan gruplar tarafından günümüze dek kullanılmıştır. Ancak suikast ya da siyasal cinayeti başlıca bir mücadele biçimi olarak kullananlar" İsmailliler olmuştur (2001;390). Fedai bağlı olduğu İsmaili tarikatının varolabilmesi için düşmanı yok etmek amacıyla kendini feda etmektedir. Bağlı oldukları topluluklar ise "bu görevleri üstlenen adanmış gençler olan fedailerinin cesaret ve bağlılığına övgüler düzmüş ve anlaşıldığına göre, bu gençlerin adları ve başardıkları görevlerin listesi Alamut ve diğer kalelerde başköşelere aşılmıştı" (Daftary,2001;391). Şehitlerin yüceltilmesi ve toplumsal yaşamın parçası haline gelmeleri iktidar tarafından ezilmiş ve aşağılanmış insanların fedai olmak için istek duymalarını da sağlamaktadır. Tanrı yolunda şehitlik anlamına gelen ölüm, yaşamı çekilmez kılınmış, yakınlarından birileri öldürülmüş ve bu nedenle de psikolojisi parçalanmış insanlara yeniden doğmak için kendilerine verilmiş bir ödüldür, bastırılmış olanın geri dönüşüdür.

İntihar eylemini yapan kişi, topluluğu adına düşmana "kendimin efendisi benim" der (Keane,1998;74), bu bağlamda da temsil ettiği grubun, topluluğun cesaretini sim-

geler. İntihar saldırıları temel olarak simgesel anlam taşır, çünkü feda eylemiyle eylemcinin saldırdığı hedef simgeseldir, hedefin yokolması düşmanın bertaraf edilmesini sağlamaz. Fedai, eylemiyle düşmanının maddi *varlığını* simgeleyen kişilere veya kurumlara saldırır, yani düşmanın varoluşunu imleyen simgelerini parçalar. Psikanalitik anlamda kendi parçalanmışlığını düşmanında da yaratır ve böylelikle -toplumunun ve kendisinin- parçalanmışlığını aşar. Temel olarak fedai kutsallık adına karşısındakinin kutsal simgelerine saldırır. Eylemciler için "masum insanları katletmek veya bellerine patlayıcılar sararak düşmanlarıyla birlikte ölüme gitmek, ancak belirli bir koşul altında mümkündür: Bu eylemleri, ancak belirli teolojik bir isteme veya budünyalık (seküler) emirler uyarınca yerine getirmek zorunda oldukları kutsal bir eylem ya da ilahi bir görev olarak görürlerse tasarlayabilir, ancak o zaman cesareti kendilerinde bulabilirler" (Keane,1998;89). Din yapılan eylemi meşrulaştıracak araçları sağladığı için eylemcinin yapacaklarını sorgulamasına gerek yoktur, dinsel emirlerin sorgulanmazlığı eylemin acımasızlığının görülmesini engeller.

Fedailer büyük bir vücudun parçasıdır, bu nedenle onların ölümü tam bir ölüm değildir, çünkü simgesel bir anlamları vardır ve simgesel dünyada yaşamaya devam edeceklerini bilmektedirler. Simgesel dünya tanrısal olanla bitiştirilmiştir. Fedailer öldükten sonra parçaları oldukları büyük vücut içerisinde yaşamaya devam edeceklerdir. Bu vücut teolojik bir yapıya sahiptir, vücut kutsaldır, simgeseldir ve onun için ölüme gitmek kutsal bir eylemdir, sonsuza dek yaşamayı simgeleyen bir yeniden-doğuştur. İntihar toplumsal yaşamın yeniden-üretilmesinin simgesel bir

belirleyeni olarak ele alındığında tarihsel bağlamda anlamlı bir eylem olarak görülebilir. Toplumların kendilerini varetme mücadelelerinin karşısına çıkan teknolojik silahlara ve yeni denetim biçimlerine karşı kendi bedeninden başka karşı koyacak birşeyi kalmadığında bu silahı kullanır, intihar eylemi bu anlamda toplumların kendilerini savunmak için çekildikleri son noktadır. Simgesel olarak da tarih boyunca şok edici, etkileyici bir direniş biçimi –bir başka deyişle iletişim biçimi- olan intihar eylemi, fedailik eşitsizliklerin, baskının, sömürünün, işgallerin olduğu dünyamızda halen geçerliliğini korumaktadır.

Kaynakça

Adorno, T. Minima Moralia. Metis Y. İstanbul. 1998.
Arendt, H. Şiddet Üzerine İletişim Y: İstanbul.1997.
Campbell, J. The Power of Myth. Bantam Doubleday Dell Publishing. London. 1988.
Daftary, F. İsmaililer. Rastlantı Y. Ankara. 2001.
Eliade, M. Kutsal ve Dındışı. Gece. Ankara. 1991.
Fanon, F. Yeryüzünün Lanetlileri. Avesta. İstanbul. 2001.
Freud, S. Uygarlık, Din ve Toplum. Öteki Y. Ankara.1995.
Girard, R. Şiddet ve Kutsal. Kanat Y. İstanbul.2003.
Keane, J. Şiddetin Uzun Yüzyılı Dost. Ankara. 1998.
Tarrow, S. Power in Movement. Cambridge U.P. New York.1996.

"Bu nasıl bir toplum, insan milyonların ortasında en derin yalnızlığı yaşıyor; hiç kimse farkına varmadan dayanılmaz kendini öldürme arzusuyla kahrolabiliyor?

Bu toplum toplum değildir... vahşi hayvanların yaşadığı bir çöldür."

Rousseau

YeniHayat
Kütüphanesi

